

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

Kompozisyon ve Orkestra Şefliği Anasanat Dalı

**CUMHURİYET'İN İLK YÜZYILINDA ÇOKSESİLİ KORO MÜZİĞİ
VE
TRT ANKARA RADYOSU ÇOKSESİLİ KOROSU'NUN
TÜRK KORO MÜZİĞİNDEKİ YERİ**

Elif Ceyda SERT

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2023

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

Kompozisyon ve Orkestra Şefliği Anasanat Dalı

CUMHURİYET'İN İLK YÜZYILINDA ÇOKSESİLİ KORO MÜZİĞİ
VE
TRT ANKARA RADYOSU ÇOKSESİLİ KOROSU'NUN
TÜRK KORO MÜZİĞİNDEKİ YERİ

Elif Ceyda SERT

Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

Ankara, 2023

CUMHURİYET'İN İLK YÜZYILINDA ÇOKSESLİ KORO MÜZİĞİ VE TRT ANKARA RADYOSU ÇOKSESLİ KOROSU'NUN TÜRK KORO MÜZİĞİNDEKİ YERİ

Danışman: Prof. Metin MUNZUR

Yazar: Elif Ceyda SERT

ÖZ

Bu araştırma, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun Türkiye'deki koroların gelişimine katkılarının süreçsel olarak etkilerini içermektedir. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu ile ilgili literatürel derlenme eksikliğinin de saptanması üzerine geniş bir çerçevede inceleme yapılmıştır.

Araştırmada aynı zamanda, “koro” kavramının oluşumuna, koro tarihinin ilerleyişine, Osmanlı Devleti döneminde çoksesli müzik ve çoksesli koro çalışmalarına, Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise Ulusal Yeni Türk Müziği Akımı çerçevesi içerisinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosunun kuruluşuna kadar Türkiye'de profesyonel anlamda koro kültürü adına yapılan çalışmalardaki süreçlerle birlikte, kurumsal anlamda geriye kalan sürecin bu koroya olan etkileri de gözetilerek, tarihi sıralamayla çalışmada sunulmuştur.

Radyonun icadı ile süregelen yeni değişim ve oluşumlarla birlikte Türkiye'nin ilk kurumsal *A Capella* korosu olan TRT Çoksesli Korosu'nun kuruluş öncesi ve sonrasında Türk Koro Müziğinin gelişimi ve koro kurumsallaşmasına etkilerinin incelendiği bir çalışma olmuştur.

Anahtar sözcükler: Koro, Müzik Tarihi, Radyo, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu

THE CHOIR MUSIC IN THE FIRST CENTURY OF THE REPUBLIC AND THE PLACE OF TRT ANKARA RADIO POLYPHONIC CHOIR IN TURKISH CHORAL MUSIC

Supervisor: Prof. Metin MUNZUR

Writer: Elif Ceyda SERT

ABSTRACT

In this research, the contributions of the TRT Ankara Radio Polyphonic Chorus to the choirs in Turkey are included in the process. A comprehensive review was carried out upon the detection of the lack of literature review regarding the TRT Ankara Radio Polyphonic Choir.

In this research, the formation of the "choir", the progress of the historical of the choir, the concept of polyphonic music in the Ottoman Empire and the polyphonic choir, the works carried out within the framework of the National New Turkish Music Movement during the Republic of Turkey are included.

Until the establishment of the TRT Ankara Radio Polyphonic Choir, it is presented in the study in historical order, taking into account the processes carried out for the professional choir culture in Turkey, as well as the effects on this choir in the institutional sense.

It has been a study in which the new changes and formations that continued with the invention of the radio the effects of TRT Ankara Radio Polyphonic Choir, which is Turkey's first a cappella choir, on the development and institutionalization of Turkish Choral Music.

Keywords: Choir, History of Music, Radio, TRT Ankara Radio Polyphonic Choir

TEŞEKKÜR

Öncelikle eğitim-öğretim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen canım ailemin her bir bireyine, şeflik ve yüksek lisans eğitimim süresince engin bilgilerini, deneyimlerini ve desteğini daima aktaran sayın hocam Prof. Rengim Gökmen'e ve Prof. Burak Tüzün'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu sanat raporu çalışmasında her türlü yardımı ve desteği gösteren, sayın Prof. Dr. Cenk Güray hocama, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Müzikler Müdürü Bahar Dingil'e, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu Sanatçısı Ersin Aslantürk'e teşekkür ederim. Ayrıca yardım ve desteklerinden ötürü hocam Doç. Dr. Uğur İşıldar'a; dostlarım Baran Doğaç Ünal, Ecenur Güvendik, Minanur Balcan Güler, Asuman Çıvgın, Onur Çaylak, Şirin Canbulat, Ceren Demirbilek, İbrahim Öncü Kökyayan, Ege Püren, Dilan Bildik Civaner, Umut Civaner, İlay Tatlıçeşme ve Teoman Cem Katoğlu'na, ayrıca Erkin Barış Güngör'e bu tezin yazılma sürecinde yanımda olmasından ve desteğinden ötürü teşekkürlerimi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
GÖRSEL DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
Çalışmanın Kapsamı ve Niteliği.....	2
Plan ve Yöntemler	2
Örnekleme ve Sınırlılıklar	3
1. BÖLÜM: TARİHSEL ARKA PLAN	4
1.1. Tarihsel Bağlamda Koro	4
1.2. Türk Müziğinde İnsan Sesi ve Toplu Söyleme (Koro) Geleneği	7
1.2.1. Osmanlı Döneminde Müzik Çalışmaları ve Müzik Kurumları	7
1.2.1.1. Osmanlı Döneminde Çoksesli Müzik	8
1.2.1.2. Osmanlı Döneminde Çoksesli Koro	11
1.2.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Müzik.....	12
1.2.2.1. Musiki Muallim Mektebi.....	13
1.2.2.2. Cumhuriyet Döneminde Opera.....	14
2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE RADYO SÜRECİ	16
2.1. Erken Dönem Radyo Yayını ve İçerikleri	16
2.2. Ses ve Tel Birliği Derneği Korosu	19
2.3. Bülent Arel ve TRT Madrigal Korosu	20
3. BÖLÜM: TRT ANKARA RADYOSU ÇOKSESLİ KOROSU	23
3.1. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu’nun Kuruluşu	23
3.2. Walter Strauss ile Profesyonelleşen Koro	25
3.3. Yeni Koroların Oluşmasında TRT Rol Modeli	27
3.4. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu ve Elnara Kerimova	29
3.5. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu Repertuarı	31

3.6. Türkiye Koro Şenlikleri.....	35
SONUÇ	39
KAYNAKÇA	40
ETİK BEYANI	45
ORJİNALLİK RAPORU	46
ORIGINALITY REPORT	47
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	48

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.	Ses ve Tel Birliği Korosu'nun bir konserindeki repertuarı	20
Tablo 2.	TRT Dinle internet sitesinde bulunan kayıtlardan düzenlenmiş repertuar çizelgesi	32

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1.	Paul Lange ve okul korusu, 1989	11
Görsel 2.	Gomidas, Kusan Korusu ile, 1911-1915, İstanbul Kurken Kasbaryan Arşivi, 2009	12
Görsel 3.	Musiki Muallim Mektebi Binası.....	13
Görsel 4.	Tercüman Gazetesi Ankara Radyosu'ndan şikayet manşeti. 15 Ocak 1965; sayfa 1.....	21
Görsel 5.	Hikmet Şimşek yönetimindeki TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu Provası	24
Görsel 6.	Walter Strauss yönetimindeki TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu Almanya'da.....	26
Görsel 7.	Walter Strauss yönetimindeki TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu'nun Almanya'da kazandığı uluslararası ödül sertifikası.....	27
Görsel 8.	Hikmet Şimşek ve Elnara Kerimova	30
Görsel 9.	27 Mayıs - 4 Haziran 2023 tarihlerinde düzenlenen Türkiye Korolar Şenliği'ne katılan koroların listesi-1	35

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Ana Bilim Dalı
B.Ü.	: Bahçeşehir Üniversitesi
GSTMF	: Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
HÜADK	: Hacette Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı
MTHM	: Mersin Toroslar Halk Eğitimi Merkezi
MÜZED	: Müzik Eğitimcileri Derneği
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
PTT	: T.C. Posta ve Telgraf Teşkilatı Genel Müdürlüğü
SANSEV	: Sanatçılar Sanatseverler Kültür ve Dayanışma Derneği
TAD	: Türkiye - Amerikan Derneği
TED	: Türk Eğitim Derneği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPKD	: Türkiye Polifonik Korolar Derneği
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜZYEKSAV	: Türkiye Üstün Zekalılar ve Üstün Yetenekliler Vakfı

GİRİŞ

Uluslararası müzik tarihinde oluşumu konusunda birçok bilgiye ulaşabildiğimiz, insan seslerinin kapasitesine uygun bir biçimde kurgulanan koro müzikleri; din, dil, bölgesel müzik anlayışlarına uygun olarak her ülkede farklı yönden gelişerek şekillenmiştir. Avrupa'da öncelikli olarak dinsel anlamda gelişim gösteren koro müziği, politik değişimler ve Batı Müziğinin şekillenmesiyle beraber yapılanmış, yeni anlayışların da eklenmesi sonucunda katlanarak gelişmeye devam etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti topraklarında birçok devletin ve dini inancın hakim olması, müzik anlayışının çok çeşitli olmasını sağlamıştır. Bu zengin müzik anlayışının yanında Osmanlı Devleti topraklarının Asya, Avrupa, Afrika kıtalarına uzanması ve meşkhaneler aracılığıyla müzik kültürlerini ülkenin her yerine ulaştırma konusunda farklı bir anlayış içerisinde sağlamışlardır. Osmanlı Devleti'nde çoksesli koroya dair anlayış ne yazık ki son dönemlerinde ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile müzik hareketlerinde milliyetçi bir anlayış benimsenerek Yeni Ulusal Müzik akımı başlatılmış, bunun beraberinde ülkenin genel politikaları içerisinde sanat eğitimi konusunda da hızlıca çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Osmanlı Döneminden süre gelen bazı müzik eğitim kurumları dönüştürülmüş, yeni müzik eğitimi veren eğitim kurumları oluşturulmuştur.

Radyonun icadı ve Türkiye Cumhuriyeti'nde de bu uluslararası gelişmenin hızlıca uygulanmaya çalışılması, erken dönem radyo programlarının içinde politikalara aracılık edecek olan duysal sanatları geliştirme kaygılarıyla müzik hareketlerinde hızlanmalar başlamıştır. Ülkedeki çoksesli koro çalışmaları eğitim kurumları içerisinde ders niteliğindeyken, zamanla korolarda artışlar yaşanmaya başlamıştır.

Radyonun işlevselleşmesi ve siyasi kaygıların da ön planda olduğu dönemde müzik bağlayıcı bir nitelik kazanarak, literatüre de katkılar sağlanması için dönemin önemli bestecilerine eser siparişleri verilmiş, bu verilen siparişlerin bazıları duyurulmak üzere var olan imkanların kullanılmasında dahi sorun yaşanmıştır. Toplama sayılabilecek ve hızlıca eğitim vermeye yönelik koro çalışmaları da içinde barındıran vaziyetlere yol açmış, yeni topluluk ve kuruluşların oluşturulması konusunda emsal bir nitelik kazanmıştır.

Korolar türlerine göre;

1. Çocuk Koroları
2. Kadın Koroları
3. Erkek Koroları
4. Karma Korolar olmak üzere dört ana bölüme ayrılmıştır.

Bu korolar seslendirdikleri eserlere göre;

1. Tek sesli korolar
2. Çok sesli korolar

Müzik türlerine göre;

1. Geleneksel Türk Halk Müziği Koroları
2. Geleneksel Türk Sanat Müziği Koroları
3. Tasavvuf Müziği Koroları
4. Çok Sesli (Polifonik) Korolar
5. Kilise Koroları
6. Opera Koroları

Kuruluş amaçlarına göre de;

1. Müzik sanatını geliştirmek, etkinlikleriyle toplumun kültürel birikimine katkıda bulunmak amacıyla üyeliğini meslek olarak seçen bireylerin oluşturduğu profesyonel korolar,
2. Kendilerini müzik kültürü ve beğenisi yönünden geliştirmek ve boş zamanlarını müzik sanatıyla değerlendirmek isteyen bireylerin oluşturduğu amatör korolar olmak üzere ikiye ayrılır (Çevik, 1999; akt.: Sarıçiftçi, 2001).

Bu koroların içerisinde profesyonel çoksesli koroların rol model ve öncü niteliğindeki Türkiye'nin ilk kadrolu A Capella (eşliksiz) korusu TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu'nun kurumsallaşma yolunda atılan adımlar tarihsel bütünlük sağlanarak bu çalışmada incelenecektir.

Çalışmanın Kapsamı ve Niteliği

Araştırma, çoksesli müziğin vazgeçilmez unsuru olan koroların, Cumhuriyet'in ilk yüzyılında, Ulusal Türk Müziği akımıyla birlikte gelişme ve yapılandırma süreci araştırılarak, Türkiye'de kurulan ilk kurumsal A capella korusu olan TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu'nun geçmişten günümüze Türk Koro Müziği ve koro kuruluşlarına katkıları açıklanmıştır.

Plan ve Yöntemler

Araştırmanın problem cümlesi ile ilgili olabilecek literatür taraması yapılarak, akademik makaleler, ilgili tezler, dergiler, gazeteler, görsel ve işitsel kaynaklar taranıp, alt problemlerle ilişkili kaynak taramasından elde edilen veriler ile birlikte irdelenmiştir.

Örnekleme ve Sınırlılıklar

TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun kuruluş ve kurumsallaşma süreci araştırılarak, günümüzdeki korolara yansımalarıyla örneklendirilmiştir. Uluslararası Koro sanatının tarihsel gelişimi, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde koro kültürünün oluşumu, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun kuruluş ve yapılandırılması, Türkiye'deki korolara katkısıyla sınırlanmıştır.

1. BÖLÜM: TARİHSEL ARKA PLAN

Araştırmanın bu bölümünde koro kavramı, Osmanlı Devletinde yapılan müzik çalışmaları, Cumhuriyetin ilanı ile dönüştürülen müzik kurumları hakkında bilgiler yer almaktadır.

1.1. Tarihsel Bağlamda Koro

Yunanca'da “khoros”, Latince'de “chorus”, İtalyanca'da ise “coro” kelimeleriyle tanımlanan ve dilimize de “koro” olarak yerleşen bu terim, tek sesli (unison) ve çoksesli müzik yapıtlarını seslendiren-yorumlayan insan sesi topluluğu anlamında kullanılmaktadır (Doğanarslan, 2008). Koronun tanımı konusunda yaklaşımlar çeşitlidir. Apaydın (2006) koroyu biraz daha toplumcu bir bakış açısı içinde incelemektedir. “Tek tek değil de, topluca şarkı söylemek için oluşturulan topluluğa koro denir.” sözleri ile tanımlamaktadır (Apaydın, 2006; akt.: Ersoydan, 2009).

Koro; ses türü, ses kapasitesi, tını kalitesi ve sayısal oluşum bakımından dengeli, topluluğun oluşum amacına uygun olarak belirlenen modele uygun bir anlayışla tek sesli ya da çoksesli müzik yapıtlarını seslendirme-yorumlama amacıyla oluşturulan, gerçekleştirdikleri icra ve etkinliklerle buldukları toplumun kültürüne ve sanat yaşamına katkıda bulunan ses topluluklarıdır.. Burada kullanılan topluluk ifadesi sosyolojik bir ifadedir (Çevik, 1999; akt.: Ersoydan ve Karakelle, 2014).

Burada topluluk ifadesi “kalabalık” anlamında değil bir “grup” anlamında kullanılmıştır.

En basit biçimde grup, ortak bir amaç için bir araya gelmiş insan topluluğudur (Sabuncuoğlu, 1984; akt.: Yöndem, 2005). Bir grup olgusundan söz edebilmek için bazı temel özelliklerin bulunması gerekir:

1. En az iki kişinin varlığı
  2. Üyeler arası iletişim
  3. Her üyenin amaçların gerçekleştirilmesine katkısı
  4. Amaçlara ulaşım konusunda anlaşma
  5. Eylem biçimi üzerinde birleşme
  6. Üyeler arasından grubu yönetmek üzere seçilen kişi konusunda anlaşma
- Gruplar tıpkı bireyler gibi yapıcı ve birleştirici nitelikler taşıyan, fiziksel ve sosyal bir düzende faaliyet gösteren yapılardır (Yöndem, 2005).

Elbette koro tarih boyunca bu biçimde süregelmemiştir. Doğadaki ses ve gürültüleri, korku ve kuşkuyla izleyen ilk insan bunları yansılamış, topluca yaşamaya başladıktan sonra da, birbirleriyle anlaşabilmek için seslenerek, dokunarak, kaş, göz simgeleriyle, dürterek, kısaca jest ve mimiklerle meramlarını anlatmaya çalışmışlardır (Egüz, 1991). İlk insandan bu yana, insanların duygularının getirmiş olduğu doğal refleksi, topluluk olarak ihtiyaç duyması ve ortaya çıkan refleksiğini ses yoluyla ortak noktada buluşturarak kullandıkları söylenebilir (Öztürk, 2010).

Uluslararası yerleşik deyimle “vokal müzik” denen ses müziği, ilk çağ uygarlıklarının başlangıç dönemindeki dinsel törenlerden kaynaklanmıştır. Daha önceki uygulamalar sanatsal amaçlı değil, büyü amaçlıydı; müzik yaratma bilinciyle gerçekleştirilmeyordu (Say, 2012).

Manastırlarda ise rahip ve rahibelerden oluşturulan ilahi söylemek üzere bir araya getirilen bu topluluğu koro ismiyle adlandırmışlardır (Doğanarslan, 2008). Milattan önce 2000 dolaylarında Sümer dualarında rahip ve koronun karşılıklı söylediği “responce” ve iki koronun değişimli olarak söylediği “antiphone” biçimleriyle ileri bir yapılanma gösterdiği bilinmektedir (Say, 2012). Hristiyan Kilisesi, başlangıç dönemindeki ilk yüzyıllarda Yahudilerin dinsel şarkılarını benimsemiştir (Say, 2012).

Hristiyan kilise müziğinin kurucusu Papa Gregor’dur. Papalık yetkilerine sahip bir müzikçi kişiliğiyle Gregor, eski Yunan modlarından yararlanıp, onları taklit ederek düzenlediği sekiz kilise makamı ile bir kurallar bütünü oluşturmuş, kilise şarkılarını bu kesin kurallara göre belirlemiştir. Katolik ayinlerindeki basit şarkılardan oluşan müziğe bu yüzden “chant gregorien” (Gregor şarkısı) denir (Say, 2012).

O zamana kadar kiliseden çıkamamış müzik, Rönesans döneminde, Haçlı Seferleri’nin de önemli bir rolüyle kilise dışına taşınması canlanmıştır. Din farklılıklarının göz önüne alınarak yapılan savaşlar, kahramanlık edebiyatının yayılmasına, bu savaşlarla birlikte Arap illerinden ezgilerin enstrümanların çalgıların Avrupa’ya ulaşmasına yol açtığı bilinmektedir. Bu savaşlarda bulunan gezgin şarkıcılar, bu müziği Avrupa’nın dört bir yanında seslendirmişlerdir. Ancak günümüze notaları ulaşan din dışı ilk halk şarkıları, 11. ve 12. yüzyıl Fransız gezgin ozanları olan trobadour ve tourevere’lerin müziğidir (Mimaroglu, 1970; Say, 2012).

Oluşumundan günümüze farklı amaçlarla, işlev ve yapısal özelliklerinde değişiklikler göstererek olgunlaşmıştır. Günümüzdeki korolar, orta çağda dinsel ihtiyaç ve amaçlara yönelik İtalya’da filizlenip Avrupa’ya yayıldığı bilinmektedir. Zamanla siyasi ve kültürel değişimler ve gelişimlerle birlikte din dışı yapı da kazanarak bugünkü koro yapısının temeline evrildiği söylenebilir. Avrupa’da yaşanan bu siyasi ve kültürel gelişimler dikkate alınarak, koronun tarihsel süreci; karanlık dönem, yapılanma ve gelişim dönemi, gelişme dönemi olmak üzere üç döneme ayrılarak incelenmektedir;

İnsanlık tarihinin en başından, 1400 lü yıllara kadar olan süreç, koro tarihi incelemelerinde karanlık dönem olarak literatürde yer almaktadır. Kabartmalar ve resimler haricinde kanıt bulmak, belirtilen dönem içerisinde sesleri yazılı olarak aktarım konusunda gelişim yaşanmadığı için mümkün değildir. Bu dönemde, ağıt, eğlence, şenlik, dinsel amaçlı ve benzeri konularda, belirledikleri kurallar çerçevesinde toplu seslenim (koro) yapıldığı söylenebilmektedir.

1400 – 1750 yılları arası, yapılanma ve gelişim yılları olarak geçmekte, günümüz korolarına da temeli olarak gösterilebilecek dönemdir. Rönesans, Barok ve Viyana Klasik dönemlerinde korolar, dinsel faaliyetler çerçevesinde, ağırlıklı olarak da kiliselerde icralarını sergilemekteydi. Bu dönemde notasyon, ses gurupları (soprano-tenor-alto vs.) ve ses sınırları keşfedilmiş, koro ses tekniği üzerine araştırmaların yanı sıra koroya liderlik etmek üzere şefin koro ile beraber söylemesi doğrultusunda şef kavramı da önemsenmeye başlanmıştır.

1750 ve sonrası, gelişme yılları olarak adlandırılmaktadır. Koroların toplumsal ve bireysel olarak geliştirici bir yönü olduğu saptanmış, geliştirilmek üzere bilimsel bir alan haline gelmiştir. Dönemin müzik yaklaşımlarındaki gelişim ve değişim korolara da yansımış, bu gelişimler doğrultusunda bireysel ve toplu söyleme teknikleri ve eğitimlerinde yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir. Nota yazımlarında sağlanan yeni gelişimler, tempo (moderato, andante, presto vs.) ve gürlük (p, mf, f, cresc, dim. vs.) gibi müzikal dinamiklerde gelişimlerin oluşmasına ve bu gelişimlerin koro müziğine de yansımaya yol açmıştır. Bu değişim ve gelişimlerin beraberinde şeflerinin yetişmesi için de profesyonel olarak eğitim alanında çalışmalar başlatılmıştır. Ayrıca, günümüz korolarına ilk örnek 1791 yılında Berlin Sing Akademisi’nde kurulmuştur (Öztürk, 2010).

1.2. Türk Müziğinde İnsan Sesi ve Toplu Söyleme (Koro) Geleneği

Dünya uygarlık tarihinin en eski yerleşim bölgelerinden olan Anadolu, onlarca farklı uygarlığın mirasını taşıyan bir bölgedir. Bugün Anadolu'da yaşayan Türk toplumu, Orta Asya'dan gelip, komşu olduğu Bizans, Arap, Fars, Rum, Balkan, Ermeni etkileriyle harmanlayarak çok zengin bir müzik kültürü yaratmıştır. Binlerce yılın getirdiği bu yoğun etkileşim sonucunda çok çeşnili ve gelişmiş etnik müzik kültürlerinden biri ortaya çıkmıştır.

Birçok dini inancın kültürel etkileriyle de müziğin gelişiminde bir hayli yol alındığı bilinmektedir. Örneğin; Türklerin en eski inançlarından biri olan şamanizmin ayinlerinde davul sesi ve düğün enstrümanları dışında tiz seslerde performans sergileyen erkek sesi, ıslık, karından konuşma, burun sesi (nazal), ağlama, bebek, hayvan ve doğa sesleri ritüellere eşlik eden diğer seslerdir. Şaman müziğinde bu nedenle gürültü tınıları sık sık kullanılır (Walter ve Fridman, 2004) Anlamsız gibi görünen bu sesler Tanrılar ve doğa ile yakından ilintilidir, çoksesliliğin örneklerinden biri olduğu iddia edilebilir.

MÖ 3000 yıllarında Sümerler ve Akadlar'da koro denilebilecek müzik heyetlerinin olduğu, MÖ 1029-974 yıllarında İbraniler'de de çok büyük müzik topluluklarının bulunduğu bilinmektedir. Türk müzik tarihinde geleneksel müzik öğretim ve intikal sistemi olan Meşk'te çoğu kez birden çok hanendenin birlikte şarkı söyledikleri böylece bir çeşit koro oluşturdıkları bulgusuna rastlanmıştır (Yener, 2001).

1.2.1. Osmanlı Döneminde Müzik Çalışmaları ve Müzik Kurumları

Osmanlı Devleti'nin ilk evresinde (1299-1520) Sanat ve Halk müziklerinin inançsal ve evrensel anlamda dönüşüm ve gelişim gösterdiği bir dönem olarak görülmektedir. Bu dönemde en önemli atılımlar askeri müzik alanında yapıldığı bilinmektedir. 1289 yılında Selçuklular tarafından Osmanlı'ya gönderilen Tablhane, zaman içinde geliştirilerek Fatih Sultan Mehmet Döneminde Mehterhane'ye dönüşmüştür. Saraya bağlı olarak eğitim veren Enderun Mektebi'nde dönemin müzik eğitimi verilen Meşkhane sınıfları kurulmuş, burada sürekli müzik eğitimi verilmiştir (Uçan, 1989).

Osmanlı Devleti'nin orta evresinde (1520-1826) ise Türk Sanat Müziği alanında; padişahlar, paşalar, din adamları, ve devlet insanları tarafından birçok eser ortaya koyulmuştur. Buna ek olarak Mevlevi Müziği de önem kazanmış, Mevlevihaneler müzik kurumu sayılabilecek nitelik kazanmaya başlamıştır (Uçan, 1989). Geleneksel Türk

Müziğinde de öğretim yöntemi olarak meşk adı verilen usta-çırak ilişkisi ile doğrudan bağlantılı olarak, sözlü-duyuşsal öğretim yöntemi kullanılmıştır. Bu sebeple yazılı belgelere ulaşmak mümkün değildir.

16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın padişahlık zamanında, Fransa Kralı I. François tarafından ülkeler arası dostluğun pekiştirilmesi amacıyla bir orkestra gönderilmiştir. Sultan tarafından hoş karşılanan bir hediye olsa da icra edilen müzik, Osmanlı'ya uygun bulunmadığı gerekçesiyle Sultan tarafından yasaklatmıştır (Büyükduman ve Turgay, 2020). 17. yüzyılda Kantemiroğlu, 18. yüzyılda Abdülbaki Nasır Dede ve Kanuni Hızır Ağa tarafından müzik kuramı kitapları yazılmıştır. Ayrıca yeni bir nota sistemi oluşturma çabaları olmuş fakat kullanılmamıştır. Ali Ufki Avrupa nota sistemini Türk Müziğine uyarlayarak 1650 yılında yazmış olduğu Mecmua-i Söz-ü Saz isimli kitabıyla o dönemlerde yazılmış birçok eserin günümüze kadar taşınmasına yol açmıştır. Meragalı Abdülkadir (1353-1435), eserlerini ebced notasyonu ile yazarak günümüzde de seslendirilebilir nitelikte kalmalarını sağlamıştır. Hamparsum Limonciyan (1768-1839), Türk ve Batı Müziği kuramlarıyla ilgilenmiş, her iki alanda olan donanımı da yeni nota sistemi yaratmasına yol açmıştır. Bu sistem, Donizetti Paşa'nın gelişine kadar kullanılmıştır. Notasyon çalışmalarının çok fazla yaygınlaştığını ve sistematik bir hale geldiğini söyleyemeyiz ancak 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında, demir yollarının da gelişimi ile birlikte Osmanlı Devlet'inde verilen birçok konser ile Batı Müziği ile tanışma süreci daha donanımlı bir şekilde gerçekleşmiş, müziksel tanımlama ve sistem oluşturma ihtiyacı oluşmuştur. Bu durum, çoksesli koral bir anlayışın olmadığını göstermektedir (Uçan, 1989; Kaçmaz, 2011).

1.2.1.1. Osmanlı Döneminde Çoksesli Müzik

Avrupa'ya gönderilen elçiler aracılığı ile Avrupa'daki müzik gelişmelerinden haberdar olan Osmanlı sarayının, Avrupa kültürüne büyük ilgi gösteren padişahı Abdülmecid zamanında başlayan Tanzimat Döneminde, İstanbul'daki eski tiyatro binalarında, Avrupa'dan temsil yapmak üzere Osmanlı'ya gelmiştir, burada birçok opera sergilenmiştir. Lavantenler ve seçkin kişiler tarafından ilgi gören opera sanatı, Sultan Abdülmecid tarafından da desteklenmiştir. Abdülmecid'in Naum Tiyatrosunda izlediği opera temsillerin de etkisinde kalarak Dolmabahçe sarayına Saray Tiyatrosu inşa ettirmiş, burada da temsiller yapılmasını sağlamıştır. II. Abdulhamid'in padişahlık sürecinde ise ilgi daha da büyümüştür. Yıldız Sarayı Tiyatrosu inşa ettirilmiş, burada da operaların temsil

edilmesini sağlamıştır. Laventen müzisyenlerin Osmanlı Sarayında Muzika-yı Hümayun'da dersler vermeleri de operalara ilginin artmasında yardımcı olmuştur (Arslan, 2019; Turan, 2018).

Sultan Abdülmecid'in padişahlık zamanlarında Muzika-yı Hümayun 90 kişiden oluşmaktaydı. Avrupa'dan icralarını sergilemek üzere Osmanlı'ya gelen müzisyenlerin, Muzika-yı Hümayun hakkındaki düşüncelerini almak Abdülmecid için çok önemliydi. H. Vieuxtemps, Bellini'nin La Somnambule isimli operasından bir bölümü seslendiren öğrenci korosunun performansını olumsuz yorumlamıştır. Keman sanatçısı ve besteci August Ritter von Adelburg (1830-1873), 1861 yılında Muzika-yı Hümayun'da yaptığı ziyaretinde olumlu yorumlara yer vermiş, Askeri Müzik Okulu için "çok iyi organize edilmiş bir Türk kurumu" olduğunu söylemiştir (Aracı, 2006: 109-112; akt: Gündoğdu, 2016). II. Meşrutiyet ile başlayan modernleşme evresinde, Levanten müzisyenlerden başta Donizetti olmak üzere birçok besteci, icracı ve eğitmen, özellikle Muzika-yı Hümayun'da verdikleri eğitim ve yaptıkları çalışmalarla kurumsal olarak Batı müziğinin, Osmanlı kültürü içerisinde gelişimini ve seslendirilmesini sağlamışlardır (Gündoğdu,2016). Saray ve konaklarda çoksesli müziğe ilginin artması üzerine Avrupa'dan gelen müzisyenler, opera ve operet İstanbul ve İzmir'de gösteriler sundular. Liszt (1811-1886) ve Vieuxtemps (1820-1881) gibi dünyacı ünlü müzisyenler İstanbul'a gelip burada sanatlarını dinlettiler. Ayrıca konuklarının anısına çoğunlukla doğu kültüründen esinlenerek bestelenmiş (şarkkâri) birer şarkı, marş ya da çeşitleme besteleyip dönemin padişahına armağan etmişlerdir. Başta piyano olmak üzere ülkeye çok sayıda çalgı girdi; yaprak ve defter biçiminde altı bin dolayında nota yayımlandığı bilinmektedir. Piyanoya özel ilgi gösterildi. Birçok Avrupalı müzisyen; İstanbul, İzmir, Bursa ve Trabzon gibi kentlere yerleşerek özel dersler verdiler (Uçan, 1989).

Muzika-i Hümayun, "Bando", "orquestra", "Fasıl takımı" ve "Müezzinan" olmak üzere dört bölümde eğitim verilmekteydi. Eğitim ihtiyacı ile "opera-operet", "tiyatro", "orta oyunu", "cambaz" ve "Karagöz-Hokkabaz-Kukla" bölümleri eklenmiştir. Zaman içinde, "Fasl-ı Atik" (eski fasıl) ve "Fasl-ı Cedit" (yeni fasıl) olmak üzere Fasıl takımı ikiye ayrılmıştır.Fasl-ı Cedit, içeriğinde çoksesli bir orkestra ve tek sesli (unison) bir koro bulundurmaktadır. Böylece Muzika- i Hümayun, Müzik ve Sahne Sanatları alanında tek sesli ve çoksesli müzik kültürünü iç içe barındıran, makamsal ve tonal müziklerin icra edilmesi hususunda öncülük eden, Doğu ile Batı'nın, birlikte iç içe yer aldığı, etkileştiği bir okul olmuştur. Geleneksel Türk Sanat Müziği'nde en gözde dinsel müzikleri olarak

adlandırılan Cami Müziği ve Tekke Müziği dalları, 19. yüzyılın ikinci yarısında canlılıklarını yitirmeye başlamıştır. Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra ise Mehter Müziği geleneği ve repertuvarına verilen ilgi kaybolmuş, 1912'den itibaren yeniden canlandırılmak istenmiş fakat başarılı olamamıştır (Özden, 2013; Uçan, 1989).

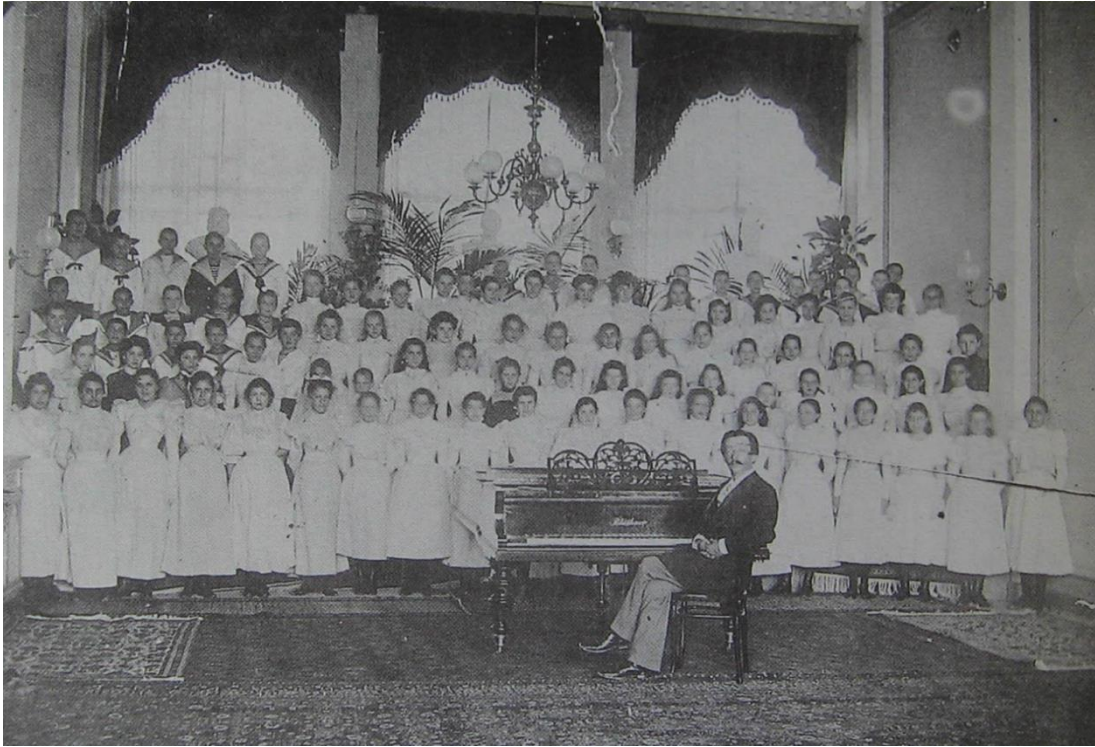
Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü) 1869 yılında yürürlüğe girdi ve bu çerçevede yapılan düzenlemeler ile önce kız ortaokulları ile Kız İlköğretmen Okulları'nda, 1910'lu yıllarda da erkek ortaokulları ile Erkek İlköğretmen Okulları'nda ve ilkokullarda müzik dersine yer verildi. Devlet adına müzik öğretimi görmek üzere Avrupa'ya (genel anlamda Paris'e ve Berlin'e) öğrenci gönderildi. Ayrıca kendi adına müzik öğrenimi için Avrupa'ya (Viyana'ya) gidenler olduğu kaynaklarda görülmektedir (Uçan, 1989).

Osmanlı'nın son dönemlerinde faaliyet gösteren birçok sanat okulu da mevcuttur. Konservatuvar niteliğinde eğitim veren ilk kurum İstanbul'da Belediye Başkanı Cemil (Topuzlu) Paşa'nın isteği üzerine açılan Dârü'l-bedâyi Tiyatro ve Mûsikî Mektebidir. Deneyimlerinden faydalanmak üzere okulun kuruluş aşamasında Paris'in ünlü tiyatro eleştirmenlerinden biri olan Andre Antoine davet edilmiştir. Bir tiyatro okulu olması amaçlanan Dârü'l-bedâyi Tiyatro ve Mûsikî Mektebi, Klasik Türk Müziği ve Batı Müziği eğitimleri veren bölümler oluşturulmuştur. Konservatuvar adı verilmesi düşünülse de Dârü'l-bedâyi Osmani adı ile eğitimlere devam etmiştir. İlk temsilini 1916 yılında veren kurum, 1. Dünya savaşının getirmiş olduğu olumsuz etkileriyle birlikte batı müziği bölümü kapatılmıştır (Özden 2013). Bu olumsuz etkilere rağmen, çoksesli müzik seslendirilmelerinde bir duraksama olmamıştır. Celal Esad Arseven'in raporu üzerine 1917 yılında Sofya, Berlin Münih, Viyana'da Saray Senfonik Orkestrası Zeki Bey'in yönetiminde konserler vermiştir (Uçan, 1989).

Darülbedayi'deki müzik bölümlerinin kapatılması ardından Osmanlı'da ilk halka açık konservatuvarı olan Dârü'l-elhan Mûsikî Mektebi kurulmuştur. Burada Batı müziği ve Klasik Türk Müziği alanlarında konservatuvar eğitim modeli benimsenerek dersler verilmiştir. Daha sonralarda İstanbul Belediye Konservatuvarı olarak ismi değiştirilen bu kurum, günümüzde İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı adı altında Batı Müziği ağırlıklı eğitim vermeye devam etmektedir (Özden, 2013).

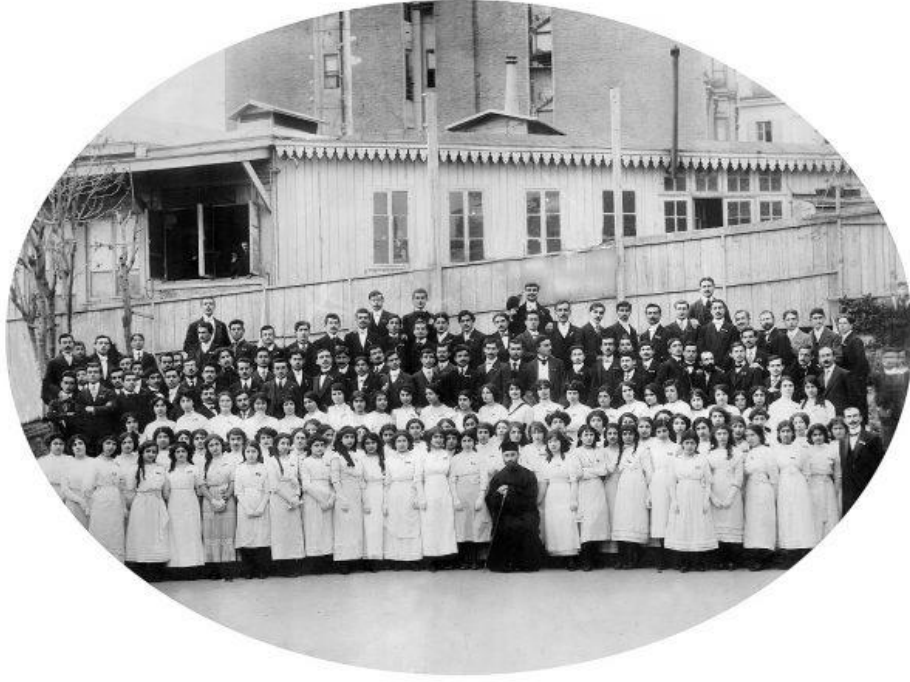
1.2.1.2. Osmanlı Döneminde Çoksesli Koro

Osmanlı'nın son evresinde Berlin Mûsikî Mektebi'nde eğitim görmüş olan Paul Lange, İstanbul'a gelmiş ve özel Alman kolejinde müzik öğretmenliği, Alman Protestan Kilisesi'nde kilise orgculuğu yapmıştır. Ertuğrul Yatı Bاندosu'nun başına getirilen Lange uzun süre burada görev almıştır. Buradaki görevinden sonra Alman ekolünde eğitimlerin verildiği, ilk özel konservatuvar niteliği taşıyacak olan müzik okulunu açmış, bu okulun müfredatında orkestra ve koro derslerine de yer vermiştir. Aynı zamanda Alman Sosyal Klubü Teutonia bünyesinde 30-40 kişilik bir erkek korusu kurmuş, bu koro ile büyük konserler vermiştir.

Görsel 1. Paul Lange ve okul korusu, 1989 (akt: Öztürk Yılmaz 2007)

Alman okulunda kurmuş olduğu çocuk korusu, teutonia'nın erkek korusu ve kendi özel konservatuvarının kadın korosunu birleştirerek yaklaşık 200 kişiye ulaşan karma bir koro oluşturup çok ses getiren bir konser de vermiştir.

Görsel 2. Gomidas, Kusan Korusu ile, 1911-1915, İstanbul Kurken Kasbaryan Arşivi, 2009 (akt: Güvener, Güray, 2020)

Açık hava ve Salon müzikleri ile opera türlerinden sonra 19. yüzyıl sonlarında operet, eşlikli koro ve oda müziği gibi diğer çoksesli türler de görülmeye ve halka açık orkestra dinletileri verilmeye başlanmıştır (Uçan, 1989). Gazimihal'in aktardığına göre, Selvelli, 1889 yılında İstanbul'da Euterpe isimli bir koro da kurmuştur (Baydar, 2010: 33-34 akt: Gündoğdu, 2016). Osmanlı'nın son dönemlerinde, çoksesli koro müziğinin en önemli öncülerinden biri olan Gomidas Vartabed, 1910 yılında Ermeni halk ozanlarının anısına "Kusan" adı verilen yaklaşık 300 kişilik karma bir koro oluşturdu. Kadın koristleri yerel bir kız okulu olan Yeseyan Kolejinden, erkek koristleri ise Galata kilisesinden seçmiştir. 4 Aralık 1910'da Kusan korusuyla "Petit Champ" sahnesinde verdiği konser, gerçekleştirdiği en önemli çalışmalarından biri olduğu bilinmektedir (Güvener, Güray, 2020; Arsen Yarman, Ermeni Yazılı Kültürü..., 2011, s. 264).

Muammer Sun'un aktarımına göre 1920'lerden önce Ahmed Adnan Saygun'un bestecilik hocası olan İsmail Hakkı Kuşçuoğlu'nun İzmir'de kurduğu çoksesli koro oluşumu da olduğu bilinmektedir (TRT, 2020).

1.2.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Müzik

Osmanlı döneminin son evresinde gerçekleştirilen sanatta iyileştirme ve yenileme girişimleri, Cumhuriyetin ilanından hemen sonra, Ziya Gökalp ve Atatürk'ün görüş ve

düşünceleriyle Türk Müzik kültürünü uluslararası çoksesli müziğin içinde harmanlayarak evrenselleştirme yolunda ivedikle çalışmalara başlanmıştır.

Gökalp, 1923'te yayımladığı Türkçülüğün Esasları adlı eserinde ulusal müzik ile ilgili görüşlerini de aktarmıştır. Gökalp'e göre 1920'lerde ülke, Geleneksel Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ve Batı Müziğini ayrı ayrı üç kültürü de içinde bulundurmaktadır. Yeni Ulusal Müziğin, Halk Müziği ile Batı Müziği'ni sentezleyerek Halk Müziğindeki ezgileri ve Batı Müziği yöntemiyle armonize edilmesi (çok seslendirilmesi) sonucunda uluslararası nitelikte anlaşılabilir bir müziğe sahip olunacağı öngörüsü sunmuştur (Erol, 2021).

Atatürk'e göre Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk kültürü, oluşup geliştiği toprakların temel özelliklerine bağlıdır. *"...asıl uğraşmaya mecbur olduğumuz şey, yüksek kültürde ve yüksek fazilette dünya birinciliğini tutmaktır."* sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Atatürk'e göre, Türk ulusunun kültür öz yapısı (karakteri) yükseltilmeli ve çağdaş uygarlıklar düzeyinin üstüne çıkartılmalıdır. Bu sebeple, güzel sanatlar içinde hızlıca ve en önde götürülmesi gerekli olan hususun ulusal müzik olduğunu dile getirmiştir. Çoksesli Ulusal Türk Müziği akımının evrensel müzikte yerini alabilmesi için Cumhuriyetin ilanından 6 ay bile dolmamışken devlet politikası sayılabilecek nitelikte düzenleme ve uygulamalar başlatılmıştır (Uçan, 1989).

1.2.2.1. Musiki Muallim Mektebi

Görsel 3. Musiki Muallim Mektebi Binası

1 Kasım 1924 yılında müzik öğretmeni yetiştirmek üzere Cebeci’de Musiki Muallim Mektebi açılmış, başlangıçta 12 öğrenci ile eğitimlere başlamıştır. 1925 yılında yayımlanan Musiki Muallim Mektebi yönetmeliğine göre, kurumun asıl amacı orta okul ve liselerde müzik eğitimi vermek üzere öğretmen yetiştirmek olduğu belirtilmiştir. Okulun kurucu müdürlüğünü, Riyaset-i Cumhur Orkestrasının da şefi olan Osman Zeki Üngör üstlenmiş, eğitim kadrosunu ise orkestranın üyeleri oluşturmuştur. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı vasıtasıyla açılan sınavlar ile devlet adına yetiştirilmek üzere yetiştirilmek üzere Avrupa’ya müzik alanında eğitim görebilmesi için öğrenciler saptanmış, 1929 yılında bu uygulama yasalaştırılarak yürürlükteki yerini almıştır. 1929 yılında Kız Enstitüsü programlarına da müzik derslerine yer verilmeye başlanmıştır.

1.2.2.2. Cumhuriyet Döneminde Opera

Osmanlı Döneminde başlayan opera alanına ilgi, Cumhuriyet döneminde halka da tanıtılarak ve katlanarak ilerlemiştir. Operet toplulukları oluşturuluyor, kısa temsiller ortaya koyuyordu fakat bu toplulukların da ömürleri uzun olmamaktaydı. Müziğin siyasi kaygılar doğrultusunda da ilerlemesiyle birlikte, Atatürk tarafından ısmarlanan, İran Şah’ının Türkiye’ye yapacağı ziyarette sergilenmesini istediği opera siparişi üzerine Ahmed Adnan Saygun, Özsoy operasını bestelemeye başlamıştır. Operanın temsil edilebilmesi için dönemin koşullarınca, Ankara’da bulunan Riyaset-i Cumhur Orkestrası’nı o dönemlerde şefliğini sürdüren Zeki Üngör’ün, orkestrayı Saygun’a vermek istememesi üzerine tartışmalar yaşanmış, bu tartışma sonucunda Üngör görevinden uzaklaştırılmıştır. Cemal Reşit Rey’den yeni bir orkestra kurması istenmiş, İstanbul’da kurulan bu yeni yaylı sazlar orkestrasına Ankara’da bulunan Askeri Bando’nun üflemeli ve vurmali enstrümanistleri de eklenerek orkestra senfonik düzeye getirilmiştir. Aynı zamanda Musiki Muallim Mektebi’nin müdürlük görevini yürüten Üngör ile yaşanan tartışmalar sonucunda, Özsoy operası temsili için kurulması gereken koro, Ankara’da bulunan çeşitli kız liselerinden ve Gazi Enstitüsü Beden Terbiyesinde öğrenimini sürdüren erkek öğrencilerden oluşturulmuştur. Bu kurumlardan seçilen öğrencilerin nota bilgisi olmaması sebebiyle koronun çalışmaları Saygun tarafından, Ankara Halkevinde müziği öğrenmek amacıyla bir ay boyunca sıkı bir çalışmaya tabi tutulur. Ankara’da yeterli düzeyde solist bulunmaması, solistlerin İstanbul’dan davet edilmesine de yol açmıştır.

Tecrübe edinilen bu durum karşısında, 1934 yılında Türkiye’de çok sesli müzik eğitiminin daha sağlamlaştırılması amacıyla Musiki Muallim Mektebi’nin Konservatuvara

dönüştürülmesi ilk hedeflerden biri olmuş, bu hedef yasalaşıp yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla birlikte Millî Mûsiki ve Temsil Akademisinin Teşkilât Kanunu da yayınlamıştır (Refiğ, 1991). 1935-1937 yıllarında besteci Prof. Paul Hindemith Türkiye'de müzik kurumlarının yeniden yapılandırılması için danışman olarak davet edilmiş, yaptığı incelemeler sonucunda kurulması düşünülen Ankara Devlet Konservatuvarının serbest müzik ve tiyatro okulu (konservatuvar), müzik öğretmeni olarak (Musiki Muallim Mektebi) okulundan oluşmasına karar verilmiştir. Hindemith'in önerisiyle bölüm başkanı olarak Prof. Eduard Zuckmayer davet edilmiş, Musiki Muallim Mektebinin ilk sınavı organize edilmiş, başvuran 132 öğrenci komisyon önünde belirlenen prosedürler ile 6-12 Mayıs 1936 tarihlerinde sınava tabi tutulmuş, 86 öğrenci başarılı bulunmuştur (Uçan, 1989; Çini Şimşek, 2018).

1936 yılında Ankara Devlet Konservatuvarının Tiyatro bölüm başkanlığına Carl Ebert getirilmiş, tiyatro ve opera eğitimi alan öğrencilerin bu eğitimleri pekiştirebilmesi, meslek hayatlarına hazırlanması ve opera seyircisini de hazırlamak amacıyla 1940 yılında konservatuvarda Tatbikat Sahnesi kurulmuştur. 1947'ye kadar Ebert önderliğinde birçok temsil hazırlanmıştır. Ebert'in ülkeden ayrılmasından sonra İstanbul'dan Muhsin Ertuğrul rejisörlük için Ankara'ya davet edilmiş, 1948 Ankara'da bulunan sergievi, düzenleme yapılarak tiyatro ve opera sahnesine dönüştürülmüş, konserler ve temsiller burada icra edilmeye başlanmıştır.

1949 yılında yasalaştırılarak kurulan Devlet Tiyatroları bünyesinde kurumsallaşmaya başlayan Devlet Opera ve Balesi, 1970 yılında "Kuruluş Kanunu" çerçevesinde "Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü" bünyesine alınmış ve günümüze kadar farklı şehirlerde de yeni oluşumların sağlanması ile büyüyerek faaliyetlerine devam etmektedir.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE RADYO SÜRECİ

Guglielmo Marconi'nin 1920 yılında radyoyu icat etmesiyle birlikte Dünya'da ilk radyo yayınlarının Roma'da, 1922 yılından itibaren ise Londra'da başladığı bilinmektedir. Nedim Veysel İlkin'in aktarımına göre; 1923 yılında Eski İstanbul Darülfünun konferans salonunda yerli ve yabancı davetliler eşliğinde ilk radyo yayın denemesi yapılmıştır. Bu denemede Darülfünun'un çok yakınlarında bulunan yüksek muallim mektebinden müzikli radyo yayını yapılacağını fakat cızırtı seslerinin çok yüksek bir şekilde duyulduğu belirtilmiştir (Yazgan, 2016; Erol, 2021).

Fransız asıllı Radio LL isimli şirketten alınan şemaların, şirketin çalışanlarının da öncülüğünde Osmaniye'de radyo istasyonunun kurulmaya başlanmış, İstanbul'da posta binasında da yayın yapılabilme üzere bir istasyon kurulmuştur. Yayın için denemeler yapılmış ancak teknik aksaklıklar sebebiyle olumlu sonuçlanamamıştır. Osmanlı döneminde telgraf hattını kuran Hayrettin Bey, radyo üzerine çalışmaya başlamıştır. Hayrettin Bey'in yaptığı çalışmaları Atatürk'e sunması sonucunda siyasi olarak da radyonun gerekliliği ön plana çıkmış, çalışmalar hızlandırılmıştır (Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri; Yazgan, 2016; TRT, 2021)

2.1. Erken Dönem Radyo Yayını ve İçerikleri

6 Mayıs 1927'de Sirkeci Büyük Postane'de 5 kilowattlık verici ile yapılan ilk resmi radyo yayını, Eşref Şefik'in "Alo alo muhterem samiin! Burası İstanbul telsiz telefonu..." anonsu ile başlamıştır. Henüz kimsede radyo bulunmadığı için her akşam posta binasının kapısının üzerine yerleştirilen hoparlör aracılığıyla duyurulmaktaydı (TRT, 2021). 1928 yılında Ankara Radyosunun da yayına başlamasıyla, radyo yayınlarında büyüme olduğu görülmektedir. Kocabaşoğlu, radyoların 10 yıllık sürecinde; İstanbul Radyosunun 4.5 saat, Ankara Radyosunun ise yaklaşık 3 saat yayın süresi olduğunu belirtmiştir. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığı ve Devlet Konservatuarı radyo yönetimi ile işbirliği yaparak, müzik çalışmaları gerçekleştirmiş, halk müziklerinde de derlemeler yapılmıştır. İstanbul Radyosunun ilk zamanlarında Mesut Cemil tarafından Klasik Koro, genel olarak da Türk Müziği ağırlıklı programlara yer verilmesinin yanı sıra Popof tarafından Telsiz Telefon Stüdyo Orkestrası Batı Müziği ile ilgili yayınlar da yapılmıyordu. Ankara Radyosunda genel

anlamda Riyaset-i Cümhur Orkestrası (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası), Cumhurbaşkanlığı Bاندosu'nun Caz Müzik ve Türk Müziği yayınları yapılmaktaydı (Erol, 2021).

1926 Yılında Darü'l-elhan'da Şark Müziği bölümünün kapatılmasının yaklaşık 8 sene ardından, 2 Kasım 1934 yılında pek çok tartışmaya neden olan ve 2 yıl sürecek bir uygulama hayata geçirilmiş ve Türk Müziği radyoda yasaklanmıştır. Bu yasaklanma sonucunda müzik yayınlarında azalma, sözlü programlarda ise artış görülmüştür. Ankara ve İstanbul Radyoları 8 Eylül 1936 tarihinde PTT'ye devredildi. Yasakların ardından 1938 yılında radyo PTT'den devlet tekeline geçirilmiştir. İstanbul Radyosu, Ekim 1938'den 19 Kasım 1949 tarihine kadar yayınlarına ara vermiştir (TRT, Tarihçe). 28 Ekim 1938'de Sıhhiye'de bulunan yeni ve son binasına taşınan Ankara Radyosu, aynı tarihte, Marconi Wireless Telegraph Company tarafından inşa edilen 20 kW gücündeki kısa dalga istasyonu devreye girmiş tamamlanmış olmasıyla birlikte sistematik bir çalışma ortamı da hazırlanmıştır. Türk Müziği çalışmalarını ilerletmek üzere Mesud Cemil, Cevdet Kozanoğlu, Ruşen Ferit Kam gibi önemli isimler, Ankara Radyosu'na nakledilmiştir. Ayrıca Ankara Radyosu, Türk Müziği sanatçı kadrosunun eğitimi konusunda oldukça özverili davranmış, İstanbul'dan nakli gerçekleştirilen bu sanatçıların aynı zamanda Türk Müziği sanatçılarına kurs-ders vermeleri için bir eğitim programı oluşturmalarını istemiş ve bu eğitimleri Türk Müziği sanatçılarına zorunlu tutulmuştur. Verilen eğitimlerin içeriği bakımından Ankara Radyosu, Türk Müziği Konservatuarı niteliğinde sanatçıların yetiştirmekteydi (Büyükduman ve Turgay, 2020; Erol, 2021).

II. Dünya savaşı zamanlarında, Rusya'da radyonun sesli gazete görevi olarak kullanılması ve bu sesli gazeteye müziğin de eşlik etmesi, radyonun eğitim ve propaganda konusunda dönemin en önemli araçlarından biri olduğunu göstermektedir (Erol, 2021). Sözlü yayınların en işlevsel programlarından biri olan Radyo Gazetesi, 12 Ekim 1940 itibaren pazar günleri 20:15'te başlayıp, 20:45'te sona ermek üzere yayına başlamıştı. Aynı yıllarda halkın eğitimini amaçlayan Evin Saati isimli program yayın akışına eklenmiştir. Bu program; diksiyon, sağlık, yemek, genel kültür gibi konuları eğlenceli bir dille Baki Süha Edipoğlu tarafından sunulmaktaydı. Ankara Devlet Konservatuarı Tiyatro bölüm başkanı Ebert, 1940 yılında, tiyatro bölümü henüz mezun vermediği gerekçesiyle İstanbul'dan getirilmek kaydıyla ilk radyofonik tiyatro ekibi kurulmuştu. İstanbul'dan gelen birçok tiyatro topluluğu, radyoda temsil sunma şansı elde etmiştir. Ankara Devlet Konservatuarı tiyatro bölümünün mezun vermesinden sonra Ankara Radyosunun tiyatro

temsilleri canlılık kazanmıştır. 1942 yılında da edebiyat üzerine programlar yapılmaya başlamıştır. Böylece Ankara Radyosu eğitimci yönünü yıllar içinde farklı alanlarla da genişletmiştir.

Devlet, Ankara Radyosu'nda arşivleme çalışmalarını da önemle desteklemiştir. Müzik birimlerini: Türk Halk Müziği yayınlarının yapıldığı A Bürosu, Batı Müziği, Caz Müziği, Oda Müziği, Çok Sesli Türk Müziği ve Tango Müziklerinin yayınların yapıldığı B Bürosu, yönetim ve idari işlerin yürütüldüğü, aynı zamanda müzik kütüphanesinin ve arşivin bağlı olduğu, dinleyicilerin istek ve şikayetleri ile ilgilenen C Bürosu olmak üzere üç birime ayırarak titizlikle kurumsallaştırmıştır (Büyükduman ve Turgay, 2020; Erol, 2021; Yazgan, 2016).

1940'lı yılların başlarında, Ankara Radyosu'nca Türk Halk Müziği derleme-notaya alma çalışmaları başlatılmış, bu görev için 1941 yılından itibaren kurumun Türk Müziği sanatçılarına da eğitim veren Ankara Devlet Konservatuarı Folklor Uygulama Öğretmeni ve Folklor Arşivi Şefi Muzaffer Sarısözen göreve çağırılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Anadolu'nun birçok türküsü derlenmiş-notaya alınmıştır. Notaya alınan türkülerin duyurulması için, Mesud Cemil'in ismini vermiş olduğu Yurttan Sesler korusu kurulmuş ve faaliyetlerine titizlikle düzenli olarak devam etmiştir.

Radyonun genel yayın politikasında müzik yayınlarında temel amaç, çok sesli müzik kültürünü yaymaktır. Bu doğrultuda, Avrupa radyolarından örnek alınarak Radyo Senfoni Orkestrası, Yaylı Sazlar Kuarteti, Radyo Salon Orkestrası, Radyo Caz Orkestrası ya da Radyo Tango Orkestrası gibi birimler oluşturulmuştu. 1942 yılının Ocak ayında, Radyo Senfoni Orkestrası Mozart'ın 150. ölüm yıl dönümü kapsamında bir hafta boyunca çeşitli etkinliklerin yayınlarını yapmıştı (Yazgan, 2016). 1943 Ocak ayından başlayan, hazırlık ve sunumunu ünlü müzik insanı Cevat Memduh Altar'ın üstlendiği "Büyük Müzisyenler" adlı program ile Batı Müziği bestecilerinin yaşamları hakkında halkı bilinçli Batı Müziği dinleyicisi olması konusunda teşvik edecek nitelikte bir genel kültür programı yayınlanmaya başlamıştır. 1948 yılında radyo dinleyicilerine 7 soruluk bir anket yapılarak dinleyicilerin görüş ve önerilerinde yer verilmiştir. Anket verileri ve sonuçları doğrultusunda, dönemin radyo dinleyicisinin Geleneksel Türk Müziği alanında yapılan yayınlarına daha çok ilgi gösterdiği söylenebilir. Batı Müziği alanında yapılan yayınlarında ise dönemin popüler tango ve caz türündeki müziklere ilgi oldukça yüksektir. 1950'li

yıllarda ÷lkedeki politik değişikliklerin de yaşanmasıyla birlikte Batı Müziği yayınlarında azalma olduğu bilinmektedir (Erol, 2021; Yazgan, 2016).

2.2. Ses ve Tel Birliği Derneği Korosu

Muammer Sun'un aktarımına göre; Ahmed Adnan Saygun, Ankara Devlet Konservatuvarında hocalık yaptığı sıralarda önce Ses ve Tel Birliği Derneğini, sonrasında Ses ve Tel Birliği Derneği Korosu'nu kurmuştur (TRT, 2020).

Ahmed Adnan Saygun, 1940 yılında aynı zamanda C.H.P. Halkevleri müfettişi olarak görev alırken, başkanı olduğu bu derneğin, kurucu üyeleri; C.H.P. Tekirdağ mebusu Yahya Kemal Beyatlı ve Maarif Vekilliği umumi müfettişi Sabahattin Eyuboğlu'ndan oluşmaktadır. Dernek tüzüğüne, Ankara merkezli olup, başka bir şubesi olmadığı belirtilmiştir (Özdemir, 2022).

Atatürk ve Ziya Gökalp'in önderliğinde başlatılan Çağdaş Ulusal Türk Müziği akımının yayılmasını, çıkan olumsuzlukların giderilmesi için sanatçılar arasında birlik ve beraberliğin sağlanmasını ÷lkü edinen bu derneğin kurulmasında öncülük etmiştir. Müzik insanlarının aralarında karşılıklı yardımlar alarak, imkânlar dâhilinde müzik çalışanlarına maddi ve manevi yardımlarda bulunmayı ilke edinen bu dernek, bu amacı sağlayabilmek adına konser grubu ve yayın grubu olmak üzere faaliyetlerini iki ayrı alanda yürütmüştür. Ankara'daki müzik oluşumlarının ele almadıkları konularda etkin görev alabilmek ve bu amaca uygun bir çok sesli koro kurulması ilk amaçlarından biridir, bu koronun repertuvarında çok sesli halk türkülerine yer ayrılması amaçlanmıştır. Oda müziği, resitaller ve şan konserleri verilmesi de amaçlanmıştır.

7 Aralık 1941 yılında, Mozart'ın 150. ölüm yıl dönümü üzerine ÷lkede yapılan etkinlikler arasında Ses ve Tel Birliği de bir konser düzenlemiş, bu konserin programında çok sesli korusu da Mozart'ın Ave Verum Corpus eserini seslendirmiştir. Dernek konserleri genel olarak, derneğin binasında ya da Ankara Halkevi salonunda gerçekleşmiştir. Büyük orkestraların bulunduğu repertuvar sunumlarında ise Devlet Opera Binasında gerçekleşmiştir.

Ayrıca, 28 Ocak 1941 saat 19:00'da, 25 Mart 1941 saat 19.00'da, 20 Nisan 1941 saat 21.00'da Ses ve Tel Birliği tarafından hazırlanan koro konseri, Ankara Radyosunda yer almıştır.

Vitoria	O Magnum Mysterium
Clemens Non Papa	Tu Es Petrus
	Beyaz Kuğu “Madrigal”
	Güzel Philliys
Necil Kazım Akses	Dağlar
Necil Kazım Akses	Ninni
Cemal Reşit Rey	Çayır İnce Biçemedim
Hasan Ferit Anlar	İstanbul’un Ortasında
Ulvi Cemal Erkin	Şu Damla’dan Geçtin Mi?
Ulvi Cemal Erkin	Giderim Ben de Ben De
Ahmed Adnan Saygun	Ayşe’ m Nerden Geliyon
Ahmed Adnan Saygun	Ay Doğar Giresun’dan
Ahmed Adnan Saygun	Sivas Halayı

Tablo 1. Ses ve Tel Birliği Korosu’nun bir konserindeki repertuarı (akt; Özdemir, 2010)

Koronun repertuarında Batılı bestecilerin koro eserlerinin yanı sıra, Ahmed Adnan Saygun, Necil Kazım Akses, Hasan Ferit Anlar ve Cemal Reşit Rey’in eserlerine daha çok yer verilmiştir. Böylece derneğin amacına uygun bir biçimde çalışmalarını sürdürdüğü görülmüştür.

Derneğin Genel Sekteri olarak yıllarca görev almış olan Cenap And, aynı zamanda derneğe maddi ve manevi yönden uzun yıllar destekte bulunmuştur. Maddi yetersizliklerden dolayı Ses ve Tel Birliği Derneği çalışmalarını sürdürememiş ve işlevselliğini yitirmiştir. Cenap And, 1965 yılında merhum eşinin de adını verdiği ve Ses ve Tel Birliği Derneği ile aynı çizgide amaçları bulunan Sevda-Cenap And Müzik Vakfı’nı kurmuş, başkanlığını kendisi üstlenmiş ve Danışma Kurulunun başına Ahmed Adnan Saygun’u davet etmiştir. Sevda-Cenap And Müzik Vakfı, günümüzde de aynı misyon ve vizyon ile işlerini sürdürmektedir (Wiki, SCAMV).

2.3. Bülent Arel ve TRT Madrigal Korosu

1950 yılında İstanbul Teknik Okulu Radyosu, 1951 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Radyosu, 1954 yılında ise Polis Radyosu yayınlara başlamıştır. Bu dönemde Bülent Arel’in besteleri, İstanbul Teknik Üniversite Radyosu’nda ve Ankara Radyosu’nda yayınlanmaya başlamıştır. Daha sonralarda Ankara Radyosu programında Arel’in şefliğinde Helikon Yaylı Sazlar Orkestrasının performansları da yer yer almıştır. Müzik yayınlarında Klasik Türk müziği yayınlarının oranı artırıldı. “Türk müziği yayınlarının ıslahı” mecliste gündeme getirilmesiyle yayınların bu yönde değişmesinin ilk adımları,

1951 yılından itibaren atılmaya başlanmıştı. Arel, 1950’li yıllar boyunca Ankara Radyosu’nda “Müzikseverin Saat”i ve “20. Yüzyılın Müziği” gibi programları da hazırlamıştır (Demirakın ve Demirakın, 2019).

1960’lı yılların başlarında, Zuckmayer tarafından Gazi Eğitim Enstitüsü’nde eğitim kadrosunda yer alma teklifini reddeden Arel, bir yıl sonra Zuckmayer’in kuruculuğunu yaptığı, Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümünden, Opera Korosundan ve Ankara Devlet Konservatuvarından koro müziği seslendirme gayesinde olan üyelerden oluşmuş, toplama sayılabilecek TRT Madrigal Korosunun şefliğini kabul etmiştir. Repertuar olara 16. ve 17. yüzyıl Madrigal bestecilerinin müziklerini seslendirmeyi amaçlayan koro, haftanın belirli gün ve saatlerinde TRT Ankara Radyosu stüdyosunda çalışmalarını gerçekleştirmekteydi. Gülay Uğurata, 4 Şubat 1964’te Devlet Konser Salonu’nda verdikleri koronun ilk konserini betimlerken “mükemmel bir entonasyon, kıl kadar aksamayan bir beraberlik ve renkli, plastik bir icra sunduklarını ve Arel’in bu topluluğu profesyonel bir koro seviyesine yükseltmiş” olduğunu söylemektedir (Demirakın ve Demirakın, 2019; Ali, 2002).

Görsel 4. Tercüman Gazetesi Ankara Radyosu’ndan şikayet manşeti. 15 Ocak 1965; sayfa 1. (akt: Demirakın, Demirakın,2019)

Bu iyi eleştirilere rağmen koronun seslendirme yaptığı yayınlarda repertuarlarında sadece “Hristiyan şarkıları” seslendirmelerine yer verdikleri suçlamasıyla Tercüman gazetesinde ve radyo programında haber olarak yayımlanmıştır. Arel’in bu haberler için

yaptığı yorumla beraber meclis salonuna taşınmıştı. Muammer Sun'un dile getirdiği üzere; Bülent Ecevit, Madrigal korosunun seslendirdiği müziğin din dışı müzikler olduğunu ve bu kültürü de öğrenmenin de Türk halkı için gerekli olduğunu belirterek koroya sahip çıkmıştır.” Aynı yıllarda Muammer Sun da Arel'e bu koronun Türk bestecilerin özgün müziklerini, düzenlemelerini seslendirmesi fikrini sunmuş ancak Arel bu fikri desteklememiştir. 1965 yılında Arel'in Amerika'ya gitmesi sonucunda koroya yeni bir şef arayışına girilmiş, 1967 yılında bu teklif Hikmet Şimşek'e yapılmış ancak Şimşek, koristlerin opera eğitilmiş olmasına ve repertuvar çeşitsizliğinden oluşan tepkileri de göz önünde tutarak, yeni bir koro kurulması durumunda bu teklifi kabul edeceğini dile getirmiştir (Demirakın ve Demirakın, 2019).

3. BÖLÜM : TRT ANKARA RADYOSU ÇOKSESLİ KOROSU

Henüz seslendirilmesini yapacak bir kurumsal bir çok sesli koro bulunmuyorken, Türk Bestecilerin yaklaşık 1930'lu yıllardan itibaren yazmış oldukları çok sesli koro eserleri mevcuttu. 1964-1965 yıllarında, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınlarının Cemal Reşit Rey'den 10 koro eseri, Ulvi Cemal Erkin'den 10 koro eseri, Hasan Ferit Alnar'dan 10 koro eseri, Ferit Tüzün'den 5 koro eseri ve Muammer Sun'dan 5 koro eseri ısmarlaması, Çağdaş Ulusal Türk Müziğinde koro repertuvarının genişletilmesi için desteklendiğinin bir göstergesidir. Tüm bu eserlerin seslendirilmesi, halka duyurulması, Çağdaş Ulusal Türk Müziği akımında bestecilerin de cesaretlendirilmesi, koro kültürünün önünün açılması için Muammer Sun, Madrigal Korosunun şefi Bülent Arel'e de yaptığı önerinin olumsuz yanıtlanması sonucunda, bu eserleri de seslendirecek yeni bir koro kurulmasını amaçlamıştır.

3.1. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun Kuruluşu

1969 yılında TRT Yönetim kurulu seçimleri yapılırken Muammer Sun'un aday olması ve seçilmesi durumuyla TRT'de yepyeni bir çağ başlamıştır. Sun, 1969 yılında TRT bünyesinde a capella (eşliksiz) çok sesli koro kurulabilmesi için TRT yönetim kurulu üyeliğinde bir önerge sunmuştur. Ahmed Adnan Saygun'un, Hasan Ferit Alnar'ın Ulvi Cemal Erkin'in Necil Kazım Akses'in ve Cemal Reşit Rey'in onlarca koro eseri vardır, bu eserlerin de halk tarafından duyulmasını önermiştir, kurul tartışmalar sonucunda kurul tarafından da bu fikir desteklenmiş, Türk bestecilerinin eserlerine ağırlık verilmesi de kabul edilmiştir. Kurulacak olan koronun devamlılığının sağlanması için seçilecek koristlerin kadrolu çalışma koşullarının sağlanabilmesi adına büyük bir özveriyle çaba sarf etmiştir (TRT, 2020).

Dönemin müzik eğitimi veren kurumlarından Gazi Eğitim Fakültesinden yılda 5 kişi kadar mezun verilirken konservatuvar şan bölümünde de bu sayı daha da az olduğunu bilinmektedir. Bu sebeple, belirlenilen illere gidip sınav yapılarak yetiştirilmek üzere koro üyeleri seçileceği Türkiye radyolarında reklam verilerek halka duyurulmuştur. Besteci Cenan Akın, opera sanatçısı ve şan eğitmeni Saadet İkesus Altan, soprano Neşe Demirdiş (Pars) gibi isimlerin de bulunduğu bir sınav heyeti oluşturulmuştur. Sınav heyeti İzmir,

Adana, Diyarbakır, Trabzon, İstanbul ve Ankara’da sınav yapmış, 900 müracaattan 128 kişi başarılı bulmuştur. Başarılı olan kişilerin kadrolu olarak koro sanatçısı olabilmeleri için, Ankara’da yapılacak kurs ve kurs sonundaki komisyon sınavından da başarılı sonuç alması gerekmektedir. dönemin konservatuvar müdürü Mithat Fenmen’in de desteğiyle, Ankara Devlet Konservatuvarında dönemin konservatuvar eğitim kadrosundan; İlhan Baran, Cengiz Tanç ve Ercivan Saydam solfej dersleri; Saadet İkesus Altan, Neşe Demirdeş (Pars) ve Müfide Özgüç ise şan eğitimi vermek üzere bir aydan uzun süren kurs düzenlenilmiş ve kursun sonucunda eğitim veren tüm hocaların komisyonda bulunduğu bir sınav yapılmıştır. Kursa tabi tutulan 128 adaydan 56’sı başarılı olmuştur. Başarılı olan adaylardan birkaçının kadro tayini çeşitli sebeplerle sağlanılamamıştır (TRT, 2020).

Görsel 5. Hikmet Şimşek yönetimindeki TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu Provası (TRT Çoksesli, 2020)

1970 yılında kadrolu olarak görev almaya başlayan koro üyeleri, eğitimlerine devam etmekteydi. Orkestra Şefi Hikmet Şimşek’in Amerika’dan dönüşünde koronun şefliğini kabul etmesi sonucunda çalışmalar hızlanmış, koristlerin teorik ve pratik eğitimi yeterli olmaması rağmen kulaktan öğretimle çok sesli eserlerin hızlıca seslendirilmesini ve radyoda yayınlanması sağlanılmıştır. Sun, diğer radyolarda da onların isimlerini taşıyan çok sesli korolar kurulmasını düşündüğü için koronun ismi TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu olmuştur. Sun’un İstanbul ve İzmir’de bulunan diğer radyolarla ilgili bu ideali gerçekleşmez fakat bu koro, daha sonraki yıllarda Çocuk ve Gençlik korolarının kurulmasına öncülük etmiştir (TRT-3, 2020).

Sun, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun, Çağdaş Türk Koro müziklerini seslendirmesi/halka sunulması ve TRT'de müzik yayınlarının bilimsel anlayışla yürütülmesi amacıyla TRT Merkez Müzik Dairesi'nin kurulmasına önyak olarak, bu görevi yürütmek adına Güntekin Oransay'ı davet etmiştir. Burada Çağdaş Türk kültürü, sanatı ve biliminin ilerleyebilmesi, hızlanması için teşvik edici nitelikte; bilim ve sanat içerikli yaklaşık 24 dalda yarışma açacak "TRT Kültür, Sanat, Bilim Ödülleri Sistemi"nin kurulmasında öncülük etmiştir. Yarışma dalları arasında geçmişten günümüze ne yazık ki meşk yoluyla ilerletilmiş olan Türk Sanat ve Türk Halk Müziği çalgıları için metot yazımı, ilk defa Klasik Türk Musikisi ve Halk Musikisi için beste yarışmaları da bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, çok sesli koro eserleri, orkestra eserleri besteleme yarışmaları da bulunmaktaydı (TRT-3, 2020; Yener, 2006).

12 Mart 1971 yılında TRT radyolarında 13:00'da okunan bildiri ile muhtıra ilan edilmiştir. Bu bildirinin sonucunda radyonun başına görev için getirilen general, koronun dağıtılmasını istemiştir. Muammer Sun ve Hikmet Şimşek'in büyük uğraşlarına rağmen Muammer Sun'u 3 kere gözaltına alınmıştır. Sun, koro üyelerinin kendisi gözaltındayken, hapisinanenin önünde Sun'un eserlerini söyleyerek onu yalnız bırakmadığını da belirtmiştir. Sun, yönetim kurulunun diğer üyelerinden tanıdıkları vasıtasıyla TRT korusun dağılmasını önlemeye çalışmıştır. Koro bu süreçte epey zarar görmüş ancak koro üyeleri kadrolu olduğu için dağıtılması mümkün olmamıştır. Böylelikle Sun'un başta ön gördüğü, koro üyeleri kadrolu olursa koronun devamlılığı sağlanabilir, yaşayabilir varsayımı doğru çıkmıştır (TRT, 2020).

Maddi yetersizlikler, nota basım sorunları gibi konularda koro üyelerinin de canla başla çalışarak bu eksiği tamamlamak için eserlerin çoksesli düzenlemelerini yaptığı, notaları el yazısıyla çoğalttığı bilinmektedir. Böylece TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu seferberlik sayılabilecek disiplinli çalışma prensibiyle repertuar ve arşiv genişletme konusunda çok önemli bir yere sahiptir.

3.2. Walter Strauss ile Profesyonelleşen Koro

Koro üyelerinin aldıkları sürekli eğitiminin yanı sıra koronun ilk şan pedagogu Ankara Devlet Opera ve Balesinde görev alan Opera Sanatçısı Müfide Özgüç tarafından sabah erken saatlerde şan çalışmaları yapılmakta, ardında Hikmet Şimşek ile uzun süren provalara katılmaktaydılar. Kültür Anlaşmaları çerçevesinde 1964 yılında Türkiye'ye gelen

Orkestra Şefi Walter Strauss, Ankara Devlet Operasında göreve başlamış, aynı zamanda Ankara Devlet Konservatuarı'nda korrepetitör ve koro dersi eğitmenliği yapmaktaydı. Sürekli eğitim konusunda TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu'nun müzik tarihi derslerini de işlemekteydi.

Görsel 6. Walter Strauss yönetimindeki TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu Almanya'da (TRT Çoksesli, 2020).

Radyonun produktörlüğünü yapmaya başlayan Strauss, 1974 yılında TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korusu'nun şefliğini üstlenmiş ve koronun profesyonel çizgide ilerleyebilmesi için önemli adımlar atmıştır. Öncelikle koro üyelerinin yetiştirilmek üzere yetenekli kişilerden oluşturulması şartını kaldırıp, koronun eğitim görmüş kişilerden oluşturulmasını ön koşmuş, TRT'de sürdürülen eğitimleri kaldırmıştır. Bu koşulla kadrosu yeniden şekillendirilen koro ile hızla çalışmalara başlamıştır.

Görsel 7. Walter Strauss yönetimindeki TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun Almanya'da kazandığı uluslararası ödül sertifikası (TRT Çoksesli, 2020).

Strauss şefliğinde; Avrupa konserleri, yüzlerce kayıt, Türkçeleştirilmiş madrigallerin repertuvara eklenmesi, Almanya'dan uluslararası koro ödülü ile TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu uluslararası düzeyde profesyonel bir koro olmuştur. Koronun 9 yıl boyunca şefliğini üstelenen Walter Strauss, 1982 yılında Alman Hükümetinin Kültür Anlaşması nedeniyle İzmir Devlet Operası'nın müzik direktörlüğü görevine atanmıştır.

3.3. Yeni Koroların Oluşmasında TRT Rol Modeli

Muammer Sun, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun kuruluş serüveninden önce 1968 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ilkökul müzik programında Çocuk ve Gençlik Koroları Talimatı'nın hazırlanmasını ve içeriği gereğince 166 adet çocuk ve gençlik korolarının kurulmasını ve bu koroları yönetmek üzere müzik öğretmenlerini eğitmek için kurslar açtırmıştır. 1968 yılında ilk kurs düzenlenmiş, 1969 yılında ikinci kurs düzenlenerek yaklaşık 180 müzik öğretmenine eğitim verilmiştir. 1970 yılında dönemin siyasi durumu ve maddi yetersizlikleri sebebiyle bu eğitimler son bulmuştur.

1978 yılında çocuklar arasında ortak repertuar ve söyle biçimi oluşturulması amacıyla önce Ankara Televizyonu Çocuk Korosu, ardından 1979 yılında Ankara Radyosu Çoksesli Çocuk Korosu kurulmuştur. 8 yaşının altında ve ses değişim sürecine girmemiş çocuklardan oluşan bu koroların kuruluşunda, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu

üyelerinin de etkinliği büyük önem taşımaktadır. Eş zamanlı olarak, TRT İstanbul Radyosu Çoksesli Çocuk Korosu 1978 yılının sonlarında kurulup, 1979 yılında eğitime ve çalışmalara başlamıştır. 1983 yılında TRT İzmir Radyosu Çoksesli Çocuk Korosu, daha sonralarda TRT Trabzon Radyosu Çoksesli Çocuk Korosu kurulmuştur (Türkmen ve Özal Göncü, 2018).

1981’de TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu Bas ses grubu sanatçısı Mustafa Apaydın’ın TRT Çoksesli Müzikler Müdürü olarak atanmasının ardından TRT’de yeni atılımlar da gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1983’de TRT Ankara ve İstanbul Radyolarında, çocuk koroları ile benzer amaçlarla, gençler arasında ortak repertuar ve söyle biçimi oluşturulması amacıyla Çoksesli Gençlik Koroları kurulmuştur. 1985 yılında da İzmir Radyosunda da aynı atılım yapılmıştır. Bu korolarda fiziksel olarak önemli bir husus olan ses değişim dönemini atlatmış kişilerin koroda bulunması ön koşullardan biridir. Farklı mesleklerde veya eğitim kurumlarında öğrenimlerini sürdüren kişilerin sınav ile yeteneklerinin ve ses gruplarının saptanması sonucunda bu amatör koroya dahil olmaları amaçlanmıştır. Radyo bünyelerinde kurulan korolar oldukları için yayın ve seslerini duyurma imkanları da daha yüksek olmuş, böylece yapılan yayınları ile birlikte ülkenin her yerine icraları ulaşmıştır. Kuruluş amacına hizmet etmek üzere bu yayınların katkılarının çok büyük olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu korolar, benzer gençlik korolarının kurulması ve yaygınlaşmasına örnek bir girişim olmuştur. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Müzikler Müdürü olmasının yanı sıra TRT Ankara Radyosu Gençlik Korosu’nun kurucu şefliği için de Mustafa Apaydın görevlendirilmiştir.

1981 yılında İstanbul Filarmoni Derneği’nin desteği ile Muammer Sun, İstanbul Müzik Öğretmenleri Korosunu kurmuş, 2 yıl boyunca bu koronun şefliğini üstlenmiştir. 1989 yılında ise Türkiye Filarmoni Derneği’nin desteği ile 150 müzik öğretmeninden oluşan Ankara Müzik Öğretmenleri Korosu’nu kurmuş, bu koronun da şefliğini üstlenmiştir.

Bu sırada TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu’nda Strauss’un İzmir’de görevlendirilmesinden sonra 2 yıl boyunca koro daimi şefi olmadan çalışmalarını yürütmüştür. Koro üyeleri büyük bir titizlikle üstlerine düşen görevleri ve çalışmaları sürdürmeye devam etmiştir. Bu sürecin sonunda, 1985-1987 yılları arasında koronun şefliğini, Besteci ve Orkestra Şefi olan Bujor Hoinic üstlenmiştir. 1987 yılında Jan

Szelepcsenyi koronun şefliğini üstlenmiştir. Aynı zamanda diplomat olan Szelepcsenyi, Ankara'dan ayrılması gerektiğinde koro için tekrar şef arayışına girilmiştir.

Türkiye’de çoksesli koro ihtiyacını karşılamak, korolu eserlerin icrasını sağlamak ve geleneksel müziğin çok seslendirmek amacıyla, 1987’nin mart ayında Bakanlar Kurulu kararı ve Kültür Bakanı onayıyla 1988 yılında Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak Devlet Çoksesli Korosu kurulmuştur. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu’ndan edinilen tecrübeler de bu koronun profesyonel anlamda kuruluşuna ışık tutmuş, koro üyeleri kadrolu olarak göreve alınmak üzere eğitilmiş kişilerden kurulmuştur. Kuruluş aşamasında açılan sınavda 17 Soprano, 14 Alto, 19 Tenor ve 16 Bas kategorisinde olmak üzere 66 kişi başarılı olmuştur. 1989 yılının ocak ayında çalışmalarına başlayan koronun, sanat yönetmenliğini Hikmet Şimşek üstlenmiş, koro ilk konserini Ahmed Adnan Saygun yönetiminde icra etmiştir.

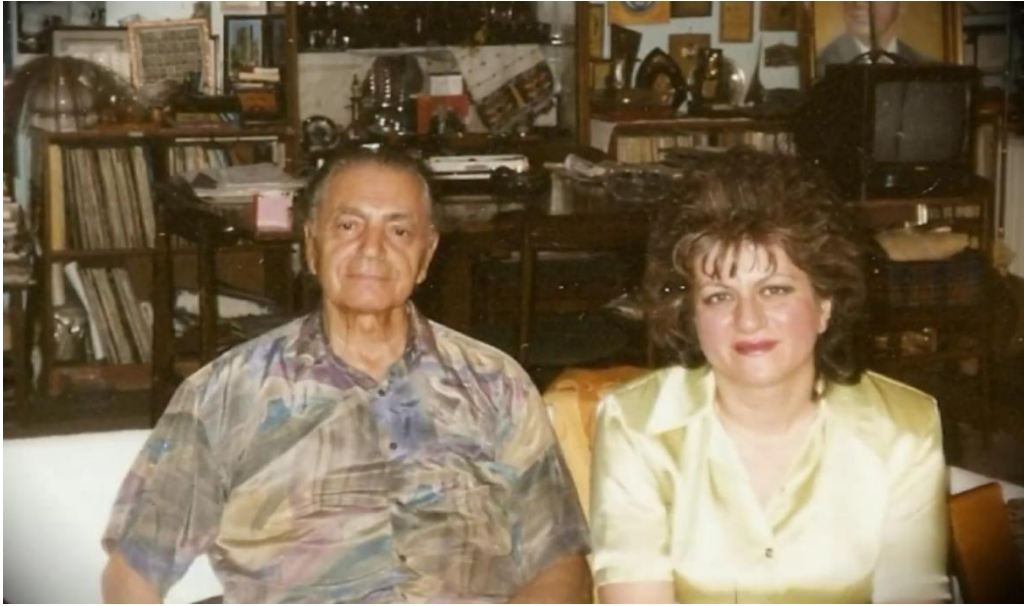
Koronun ilk zamanlarda çalışmalarını TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu’nun da şefliğini yapmış olan Bujor Hoinic yürütmüştür. Ardından ilk Türk kadın orkestra şefi olan İnci Özgül bu koronun şefliğine tayin edilmiştir. Aynı yıl içerisinde koronun şefliğine TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosunun da şefliğini üstlenip profesyonelleştirmiş olan Walter Strauss getirilmiştir. 1993 yılına kadar bu görevi üstlenen Strauss’tan sonra; 1993-1998 yıllarında Koro ve Orkestra Şefi Ahter Destan, 1998-2008 yıllarında Orkestra Şefi İbrahim Yazıcı, 2008-2010 yıllarında Orkestra Şefi Alessandro Cedrone, 2010-2017 yıllarında Orkestra Şefi Cemi’i Can Deliorman ve 2017 yılından itibaren Koro Şefi Burak Onur Erdem ile çalışmalarını sürdürmektedir.

3.4. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu ve Elnara Kerimova

1987 yılında Jan Szelepcsenyi’nin Ankara’dan ayrılışından sonra daimi şef ataması yapılmayan TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu, misafir şeflerle ve koro üyelerinin kendi çalışmalarlarıyla üretkenliklerini sürdürdüğü 5 yıllık bir süreç başlamıştır.

Henüz 26 yaşındayken başarıları ile dikkat çeken Elnara Kerimova, 1988 yılında 75 kişilik Azerbaycan Devlet Çoksesli Korosunun şefliğine atanmıştır. 1991 yılında, Orta Asya başkentlerinde Saygun’un Yunus Emre Orotoryosunu seslendirmek üzere yapılan büyük bir projede görevlendirilmiştir. Projenin orkestra şefliğini üstlenen Hikmet Şimşek, koronun performansını Kerimova’nın yönetimine bırakmış ve yaklaşık bir buçuk saat

boyunca sessizce izledikten sonra Kerimova'ya "Ben Vatikan'a kadar Yunus Emre Orotoryosu'nu götürdüm fakat böyle güzel bir ifade ilk defa duyuyorum." sözleriyle Kerimova'nın şefliğini ve müzikal anlayışını kutlamıştır. Hikmet Şimşek'in Elnara Kerimova için çalıştırdığı koroya "Teşekkür ederim sevgili arkadaşlar, çok güzel bir proje gerçekleştirdik ancak size üzücü bir haberim var; şefinizi kaybettiniz. Onu, Türkiye'ye götüreceğim." demiştir. Bunun üzerine, 1992 yılında Hikmet Şimşek aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin daveti ile TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun şefliğini üstlenmiş ve çalışmalarına başlamıştır (Belgesel, 2022).

Görsel 8. Hikmet Şimşek ve Elnara Kerimova (Belgesel, 2022)

Gürer Aykal'ın aktarımına göre; Türkiye'de koro şefliği eğitimi uzun yıllar olmamış ve koro şefi yetiştirilememiştir. Bu sebeple koro şeflerinin başka ülkelerden Türkiye'ye davet edilmesiyle kurumsal korolar işlevlerini sürdürdüğünü, Türkiye'deki koroların Türk eserlerini icra ederken telaffuzların doğru ve net bir şekilde aktarımı konusunda yabancı şeflerden yeteri kadar yararlanılmadığını belirtmektedir. Aykal, Kerimova'nın Türkçe bilgisi ve telaffuz konusundaki titizliğinin koronun başarısına ve Türk Müziği eserlerinin dile hakim bir koro şefi ile icra edilmesi sonucunda Dünya literatürüne en doğru şekilde Türk koro müziklerinin duyurulmasına öncü olduğuna da değinmektedir (Belgesel, 2022).

Bunların yanı sıra Kerimova, 1994-1998 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarında ve Bilkent Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesinde öğretim üyesi olarak bilgi ve birikimlerini aktarmıştır.

Amatör korolara da destek olan Kerimova, bunlardan en önemlisi olan Ankara'da çoksesli koro müziği ile amatör olarak ilgilenen müziksel yeteneği güçlü farklı meslek gruplarında bulunan kişilerden oluşturulmuş Orfeon Oda Korosu ile 1999 yılının Mayıs ayında çalışmalarına başlamıştır. Kerimova, Orfeon Oda Korosunun hazırlanmakta olduğu İngiltere'deki yarışmaya ivedikle tüm bilgi ve birikimiyle katkı sağlamış ve bu yarışmada birincilik ödülü alınmasını sağlamıştır. Ayrıca bu koro ile Kanada'da birincilik, Avusturya'daki Koro Olimpiyatları'nda dört gümüş madalya kazanmış ve amatör koroların da disiplinli çalışması sonucunda profesyonel düzeye gelebileceği konusunda cesaretlendirici başarılarla imza atmıştır. Farklı ülkelerde amatör bir koro ile Türkiye'de yapılan çoksesli koro çalışmalarını başarı ile tanıtan Kerimova'nın 2010'da Orfeon Oda Korosu ile Bakü'de verilen konser sonrasında Azerbaycan'dan Bakü'de de amatör bir koro oluşturması şefliğini yürütmesi teklifini de kabul etmiştir. Ülke içinde ve ülke dışında da amatör korolara yol gösterici olmaya devam etmektedir.

3.5. TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu Repertuarı

Araştırmanın bu kısmında, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun repertuarının belirli bir bölümünden örnekler sunularak, koronun repertuarında bulunan eserlerin müzik türlerine ve koronun kuruluş amacına yönelik hizmeti üzerine bulgulara yer verilecektir.

Çağdaş Ulusal Türk Müziğinde koro repertuarının seslendirilmesine öncelik verme amacıyla kurulan TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu, bu eserlerin seslendirilmesi, kayıt altına alınması ve yayıncılık aracılığı ile diğer uluslarda da bu müziklerin duyurulmasında öncülük etmiştir. Birçok değerli bestecinin, halk türkülerini koro için çok sesli düzenlemeler yaparak yeni bir anlayış getirmesi sonucunda koronun repertuarı kuruluşundan günümüze büyük ölçüde genişlemiştir. Bu türkü düzenlemelerini Walter Stauss ile yapılan çalışmalar sonucunda 1974 kayıtlarını TRT Arşiv 136 numaralı albüm ile yayınlarken sesli literatürde kalıcı örneklerden biri olması sağlanmıştır.

Koronun internet üzerinde yayınlanmış kayıtlarına ilişkin repertuarı tabloda belirtildiği gibi örneklendirilebilir:

Ahmed Adnan Saygun	Ay Doğar Giresun'dan
Ahmed Adnan Saygun	Bebek
Ahmed Adnan Saygun	Eski Üslupta Kantat (eşlikli) idso
Ahmed Adnan Saygun	Katibim Türküsü Üzerine Varyasyonlar
Ahmed Adnan Saygun	Manastır Türküsü
Ahmed Adnan Saygun	Tanrım
Ahmed Adnan Saygun	Yavuz Geliyor
Ahmed Adnan Saygun	Sille
Akşin Alizade	Bayatiler
Alexander Sveshnikov	Ah Şu Bozkırın Sonsuzluğu
Amber Türkmen	Asiye
Antonín Dvořák	Vyběhla bříza běličká
Antonio Scandello	Bir Ak Tavuk
Ayhan Çetin	Kaşık Oyunu
Aykut Önder	Geçsin Günler Haftalar (Erol Sayan)
Johann Sebastian Bach	Söylet Elindeki Sazı
Baldassare Donato	Kır Şarkısı
Bela Bartok	Slovak Halk Şarkıları
Bülent Tarcan	Bastım İğdenin Dalına
Carl Maria von Weber	Avcılar
Cemal Reşit Rey	Tıpır Tıpır Yürüsün
Cengiz Tanç	Ceylan
Cengiz Tanç	Dağlar
Cevat Memduh Altar	Öğretmen Marşı
Christoph Willibald Gluck	Orfeo Operası
Cihangir Cihangirov	Durnalar
Claude Debussy	Dieu! Qu'il L'a Fait Bon Regarder
Claudio Monteverdi	Lasciatemi morire
Daniel Friderici	Üç Güzel Şey
Erdal Tuğcular	Kara Da Koçun Boynuzu Var
Erdal Tuğcular	Ayvannın İrisine
Erdal Tuğcular	Sen Bu Yaylaları Yaylayamazsın
Erdal Tuğcular	Suda Balık Oynuyor
Erdal Tuğcular	Sular Durulur Derler
Erdoğan Okyay	Atatürk Ölmedi
Fehmi Ege	Ayrılık
Fehmi Ege	Sensiz Kaldığım Geceler
Felix Mendelssohn Bartholdy	Çayır Kuşu
Felix Mendelssohn Bartholdy	Çiğ
Ferdel Gozzo	Deep River
Ferit Alnar	Madımak
Ferit Tüzün	Su Gelir Taşa Değer
Franz Schubert	Alabalık
Franz Schubert	Bir Rüya Bu
Franz Schubert	Serenade
Gara Garayev	Sonbahar
Giovanni Giacomo Gastoldi	Kayıкта

Tablo 2. TRT Dinle internet sitesinde bulunan kayıtlardan düzenlenmiş repertuvar çizelgesi

Hayri Akay	Deryalar
Hayri Akay	Karadeniz
Heinrich Isaac	Gurbet
Heinrich Sutermeister	Florida'nın Gece Ağıtı
Henry Smith	Ride The Chariot
Hikmet Şimşek	Atatürk Marşı
Hikmet Şimşek	Akşamdan Çıktım Yola
Hollanda Halk Şarkısı	Ig Zeg Adieu
İlhan Baran	Eylül Sonu
İrlanda Halk Şarkısı	An Irish Love Song
İsmail Sezen	Çamdan Sakız Akıyor
İstemihan Taviloğlu	Zeybekler
Johann Rosenmüller	Elveda Dünya
Johannes Brahms	Altın Bir İz
Johannes Brahms	Aşk Şarkıları
Johannes Brahms	Wach Auf, Herzens Shöne
John Bennet	Weep, O Mine Eyes
John Stephanie	Guguk
Jonnathan Rathbone	Swing Low, Sweet Chariot
Joseph Haydn	Die Beredsamkeit
Joseph Haydn	İhtiyar
Kemal Sünder	Yan yana
Kodály Zoltán	Esti Dal
Leonard Lechner	Sen Emanet Kal Tanrıya
Melikov	Bülbülün Geydiği Sarı
Muammer Sun	Garip Kuşu Vurdular
Muammer Sun	Kara Kara Kazanlara
Muammer Sun	Kütahya'nın Pınarları Akışır
Muammer Sun	Bir Dalda İki Elma
Muammer Sun	Karanfil Deste Gider
Muzaffer Arkan	Ankara Zeybeği Üzerine Çeşitlemeler
Necdet Koyutürk	Gözlerine Bakarken
Necdet Koyutürk	Papatya Gibisin
Necil Kazım Akses	Dere Geliyor Dere
Necil Kazım Akses	Hasret
Necil Kazım Akses	İlahi
Nevit Kodallı	Bülbülüm Altın Kafeste
Nevit Kodallı	Dök Zülfünü Meydana Gel
Nevit Kodallı	Pekmez Halayı
Nevit Kodallı	Zekiyem
Öner Tekin	Karadeniz Türküsü
Orlando Di Lasso	Jubilate Deo
Orlando di Lasso	Yankı
Pierre Certon	Je Ne L'ose Dire
Raşad	Sarı Gelin
Richard Genée	Insalata Italiana for Madrigal Chor
Robert Schumann	Çingene Yaşamı

Tablo 2. TRT Dinle internet sitesinde bulunan kayıtlardan düzenlenmiş repertuvar çizelgesi (devam)

Saip Egüz	Niksar'ın Fidanları
Sırrı Ali Talay	Halkalı Şeker
Süleyman Tarman	Çalın Davulları
Süleyman Tarman	Evlerinin Önü Marul
Thomas Morley	Sing We and Chant It
Ulvi Cemal Erkin	Dirvana
Ulvi Cemal Erkin	Evlerinin Önü Mersin
Ulvi Cemal Erkin	Fincanı Taştan Oyarlar
Ulvi Cemal Erkin	Sille
Ümit Eroğlu	Alara
Ümit Eroğlu	Turkuaz
Vedat Arseven	Gülüşan
Veysel Arseven	Gümüş Kemer
Veysel Arseven	Çermik Yolu
Walter Strauss	İspanyol Şarkısı
Walter Strauss	Kalpten Çağrı
Walter Strauss	Ben Senin, Sen Benim
Walter Strauss	Divane Aşuk Gibi
Ward Swingle	Menuetto
Wolfgang Amedeus Mozart	Allegro
Wolfgang Amedeus Mozart	Dostlar Dinleyin Kanonu
Wolfgang Amedeus Mozart	Dua
Wolfgang Amedeus Mozart	Sevgili Kız
Yulizana Kuxmazova	Gelmez Yola Gidiyorum
Zafer Sağlıksever	Gel Ey Denizin Kızı
Zafer Sağlıksever	Neler Söyledim Eşkin İçin
Zafer Sağlıksever	Sensiz Dünyam
Zafer Sağlıksever	Şu Güzele Bir Bakın (Şemsettin Ziya Bey)

Tablo 2. TRT Dinle internet sitesinde bulunan kayıtlardan düzenlenmiş repertuvar çizelgesi (devam)

TRT Madrigal Korosu'nun halk tarafından aldığı tepkilerden edinilen tecrübe ile TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu'nun koro üyeleri ve şefleri, koronun kuruluşundan itibaren uluslararası literatürdeki madrigallerin Türkçe çevirilerini yaparak halka, kendi dillerinde uluslararası koro müziğini tanıtmak için düzenleme çalışmalarında bulunmuşlardır.

Türkü düzenlemeleri, Türkçeleştirilmiş madrigaller ve uluslararası koro müziklerinin yanı sıra, marşlar, caz, güncel ve popüler müziklerin de çok seslendirilmek üzere yazılmış düzenlemeleri de repertuvarında bulundurmaktadır.

3.6. Türkiye Koro Şenlikleri

TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu koristlerinin de kurulmasında önemli rol oynadığı Türkiye. Polifonik Korolar Derneği'nce 1996 yılından beri Türk Koro Müziğinin gelişmesi, duyurulması ve koro kültürünün genişlemesini amaçlamayan Türkiye Korolar Şenliği organizasyonu oluşturulmuştur. Bu organizasyon yıllar içinde genişleyerek yaklaşık 300 koronun sahne alabilmesine imkan sağlamıştır.

TRT televizyonlarında "Türkiye Korolar Şenliğinden" adı altında televizyon programı yapılmasının yanı sıra, TRT radyolarında da bu şenliklerde alınan kayıtlar yayınlanarak şenliklerin daha geniş çerçevede insanlara duyurulması ve koroların performanslarının aktarılmasında yayıncılık kolunun da kullanıldığı görülmektedir.

Akana Koro
Aksaray Güzel Sanatlar Lisesi Korosu
Anchorus Çoksesli Korosu
Ankara Güzel Sanatlar Lisesi Korosu
Ankara Nazım Hikmet Oda Korosu
B.Ü. Özel Ayşeabla Anaokulu Minikler Korosu
B.Ü. Özel Ayşeabla İlkokulu Çocuk Korosu
B.Ü. Özel Ayşeabla Koleji Ortaokulu Show Koro
Başkent Filarmoni Korosu
Beylikdüzü Çoksesli Gençlik Korosu
Bi Dünya Müzik Çoksesli Kadınlar Korosu
Bolu Güzel Sanatlar Lisesi Korosu
Burdur TOBB Anadolu Lisesi Çoksesli Gençlik Korosu
Çorum Güzel Sanatlar Lisesi Çoksesli Korosu
Devlet Çoksesli Çocuk Korosu
Dikmen Öğretmen Necla Kızılbağ Ortaokulu Umut Işıkları Çocuk Korosu

Görsel 9. 27 Mayıs - 4 Haziran 2023 tarihlerinde düzenlenen Türkiye Korolar Şenliği'ne katılan koroların listesi-1

Erdemir Güzel Sanatlar Lisesi Gençlik Korusu
Eskişehir Atatürk Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Bölümü Korusu
Eskişehir Polifonik Korusu
Fahir İlkel Ortaokulu Korusu
Farkındalığın Gücü Derneği Farkındalık Korusu
FeminAnka Kadınlar Korusu
Galatasaray Lisesi Polifonik Korusu
Gazi Üniversitesi Müzik Eğitimi ABD Çoksesli Korusu
Güngör Tekiner Ortaokulu Çocuk Korusu
Hakkı Dereköylü Güzel Sanatlar Lisesi Çoksesli Korusu
Hitit Üniversitesi GSTMF Müzik Bölümü Çoksesli Korusu
HÜADK Müzik ve Bale Ortaokulu Korusu (5.Sınıflar)
HÜADK Müzik ve Bale Ortaokulu Korusu (6.,7.,8. Sınıflar)
İhsan Doğramacı Vakfı Özel Bilkent İlkokulu Korusu
Isparta Güzel Sanatlar Lisesi Müzik Öğretmenleri Vokal Grubu
Itri Güzel Sanatlar Lisesi Korusu
İzmir Işılay Saygın Güzel Sanatlar Lisesi Çoksesli Korusu (Parafonia)
İzmir Ümran Baradan Güzel Sanatlar Lisesi Çoksesli Korusu
Jazzberry Tunes
Kahramanmaraş Açık Sahne Sanat Akademisi Germanicia Çoksesli Korusu
Kırşehir Milli Eğitim Müdürlüğü Çocuk Korusu
Kocaeli Güzel Sanatlar Lisesi Çoksesli Korusu
Koro Felix
Koro Popsesli
Küçük Nüanslar Korusu
Lavita Çocuk Korusu
Maltepe Belediyesi Çoksesli Çocuk Korusu
Maltepe Belediyesi Gençlik Korusu
Medicana Eğitim Grubu MBA Okulları Oran Kampüsü Minikler Korusu
Mersin Devlet Opera ve Balesi Çocuk Korusu
MTHEM ve Mersin Devlet Opera ve Balesi 100.Yıl Cumhuriyet Değerleri Korusu
Mudanya Belediyesi Çoksesli Korusu
Muzaffer Arkan Çoksesli Korusu
Muzaffer Sarısözen Güzel Sanatlar Lisesi Çoksesli Korusu
MÜZED Muammer Sun Eğitim Korusu
MÜZED Muammer Sun Karma Koro
Necdet Seçkinöz Ortaokulu Korusu
Necip Fazıl Kısakürek Ortaokulu Okul Korusu

Görsel 9. 27 Mayıs - 4 Haziran 2023 tarihlerinde düzenlenen Türkiye Korolar Şenliği'ne katılan koroların listesi 1 (devam)

Nesilden Nesile Eryaman Anaokulu Korosu
Niğde Do Re Mi Sanat Akademi Gençlik Korosu
Niğde Güzel Sanatlar Lisesi A'capella Korosu
Nilüfer Çocuk Korosu
Nilüfer Gençlik Korosu
ODTÜ Geliştirme Vakfı İlkokul Korosu
ODTÜ Geliştirme Vakfı Özel Ortaokulu Korosu
ODTÜ GV Özel Lisesi Korosu
Oya Akın Yıldız Okulları Ortaokulu Çoksesli Korosu
Özel Ankara Maya Okulları İncek Yerleşkesi Barış Korosu
Özel Bahçeşehir Koleji Yaşamkent Korosu
Özel Bilgili Kültür Okulları Korosu
Özel Bilkent Ortaokulu Turkuaz Korosu
Özel Çankaya Bilişim Ortaokulu Korosu
PoliRock
Samsun İl Millî Eğitim Müdürlüğü Çoksesli Korosu
SDALANCA Choir
Senkron Müzik Tantanacılar Jazz Choir
Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Dostluğun Sesi Korosu
Sevda-Cenap And Müzik Vakfı Kadınlar Korosu
TAD preschool Eryaman Korosu
TED Ankara Koleji Ortaokul Çoksesli Korosu
TED Ankara Koleji Vakfı Özel İlkokulu Korosu
TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Çoksesli korosu
TED Bursa Koleji Çoksesli Korosu
TPKD İzmir Kadınlar Korosu
TPKD İzmir Şubesi Smyrnacapella Çoksesli Korosu
TPKD Büyükler Korosu
TPKD Çocuk Korosu
TPKD Dernek Korosu
TPKD Gençlik Korosu
TPKD İzmir Şubesi Çocuk Korosu
TPKD Kadınlar Korosu
TPKD Minikler Korosu
TÜZYEKSAV Liderler İlkokul Korosu
TÜZYEKSAV Liderler Ortaokul Korosu
Ulubatlı Hasan Anadolu Lisesi Korosu
Vivart Akademi Neşeli Sesler Korosu
Vox Blis
Zafer Koleji Minikler Korosu

Görsel 9. 27 Mayıs - 4 Haziran 2023 tarihlerinde düzenlenen Türkiye Korolar Şenliği'ne katılan koroların listesi 1 (devam)

Dünya üzerinde yaşanan pandemi dolayısıyla 24.sü 2019 yılında düzenlenen Türkiye Korolar Şenliği, yaklaşık 4 yıl boyunca hayata geçirilememiştir. Örnek ve güncel listede gözlemlendiği üzere; 27 Mayıs - 4 Haziran 2023 tarihlerinde 25.si düzenlenen bu şenlikte, 94 koro sahne almış, bu koroların içinde amatör, okul koroları, eğitim koroları ve profesyonel korolar yer almıştır.

Ayrıca bu şenlikler kapsamında zorunlu eserler de belirlenerek, koroları değerlendiren tarafsız bir jüri oluşturularak 12 dalda koroların her birine ödül verebilmek üzere kategoriler oluşturulmuştur. Bu ödüller sırasıyla;

- Diksiyon - artikülasyon, anlaşılabilirlik başarı ödülü,
- Entonasyon, homojenlik ve koro tınısı başarı ödülü,
- Müzikalite - müzikal dinamikler başarı ödülü,
- Program zenginliği ve çeşitlilikte başarı ödülü,
- Ritmik beraberlik, ritmik uyum başarı ödülü,
- Sahne hakimiyeti, koro disiplini ve estetik görünümde başarı ödülü,
- Şenliğe katılımı başarı ödülü,
- Tür ve stil özelliklerine uygun yapıt yorumlamada başarı ödülü,
- Yapıtı yorumlamada koro-çalgı uyumu başarı ödülü,
- Yapıtı yorumlamada koro-solo uyumu başarı ödülü,
- Yapıtı yorumlamada koro-şef uyumu başarı ödülü,
- Zorunlu yapıt yorumlamada başarı ödülü.

Türkiye’de öncü nitelikte sayılan Türkiye Korolar Şenliği, birçok vakıfa ilham olmuş ve farklı şehirlerde de düzenlenmeye başlamıştır. Bu organizasyonlardan en önemlilerinden biri olan SANSEV Uluslararası Çoksesli Korolar Festivali, 4 farklı ülkeden de katılım sağlanmasıyla toplam 8 organizasyonda, yaklaşık 541 koroya ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca, sahne alan koroların performanslarını internet aracılığı ile YouTube kanalından yayınlamaktadırlar (SANSEV).

Bu bağlamda, TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu’nun üyeleri ve koronun açtığı koro kültürünü genişletme anlamında yapılan adımlar, başka organizasyonların da oluşmasına ışık tutmuş ve Türkiye’de korolar festivallerine uluslararası atılımlar yapılmasına da ışık tutmuştur.

SONUÇ

Literatür tarama çalışması sonucunda bu araştırmada, Cumhuriyetten önce Osmanlı Devleti'nde çoksesli korolara dair karma korolarla çalışmalar yapıldığı saptanmıştır. Bu korolardan en önemlileri Paul Lange'in kurduğu korolar ve Gomidas'ın Kusan Korosudur. Cumhuriyetin ilanından sonra yeterli müzik eğitimi almış insanların bulunmamasından kaynaklı olarak opera korolarında çeşitli kurumlarda öğrenciliklerini devam ettirmekte olan öğrencilerden oluşan ve günümüzün amatör korolarında da kullanılan "kulaktan müziği öğrenerek seslendirme" çalışmaları ile çoksesli korolar kurulmuştur. Yayın anlamında da dernek adı altında Ses ve Tel Birliği Korosu ve TRT Madrigal korosunun da radyoda seslendirme yaptığı saptanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye topraklarında çoksesli A Capella koro geleneğinin ilki TRT Ankara Radyosu Çoksesli korosu değildir.

TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu, Türkiye'nin ilk kurumsallaşmış A capella korosudur. Bu kurumsallaşmanın yanı sıra, koronun profesyonel ilk kurumsallaşmış A Capella koro olma niteliği kurumun içindeki eğitimlerin son bulup, eğitilmiş sanatçılarla disiplinli çalışmalar sonucunda bu mertebeye ulaşmıştır.

Günümüzde Türkiye'de birçok amatör, yarı-profesyonel ve profesyonel düzeyde a capella korolar mevcuttur. Bu korolardan yalnızca TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu ve Devlet Çoksesli Korosu üyeleri kadrolu olarak çalışmaktadır. 1980 yılından beri Türkiye Cumhuriyeti'nde kadrolu A capella korosu kurulmamış ve bu konuda profesyonel bir kurumlaştırma çerçevesinde açık bulunmaktadır. Her yıl, konservatuvarlarda eğitimini tamamlayan bir çok şan mezunu verilmektedir, bu mezunlara kadrolu iş olanağı sağlamak için de yeni kadrolu A capella koroların kurulması önerilmektedir.

Türkiye'de kadrolu ve kurumsallaşmış koroların şefliğini orkestra şefleri veya yabancı uyruklu koro şefleri üstlenmektedir. Orkestra şefleri, orkestra yönetme konusunda yetkin kişilerdir, koroda kullanılan materyallerden en önemlisi kelimelerdir. Özellikle Türkiye'de profesyonel anlamda çalışmalar yürüten bir koronun, Türkçe bir koro müziğini seslendirirken bu dile hakim koro şefleriyle çalışması gerekmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde orkestra şeflerinin yetkin olmadıkları koro alanında, şef atanmasının önüne geçebilmek ve özgün, profesyonel koro yorumlarının yaratabilmesini sağlamak için ülkemizde konservatuvarlar bünyesinde Koro Şefliği eğitimi verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ali, F. (2002). *Elektronik Müziğin Öncüsü Bülent Arel*, Kültür Yayınları, İstanbul. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri, *Türkiye’de Radyo Televizyon Yayıncılığı*. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/68774/mod_resource/content/0/acik%20ders%206_T%C3%BCrkiye%201.pdf. 17 Mayıs 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Apaydın, M. (2006). Çocuk ve Gençlik Korolarının Toplumun Kültürel Gelisimindeki Yeri ve Önemi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda* sunuldu, Ankara.
- Aracı, E. (2006). *Donizetti Paşa*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Arslan, C. (2019). *Osmanlı Sarayı’nda Opera Sanatı*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Eser Metni). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sahne Sanatları Anasanat Dalı Opera Programı, İstanbul.
- Belgesel (2022). *Elnara Kerimova Belgeseli*, 14 Kasım 2022, <https://www.youtube.com/watch?v=KyoyI4IHT9Y>.
- Büyükduman, B., Turgay, N. Ö. (2020). Türk Makam Müziğinin Batılılaşma Sürecine Genel Bir Bakış: Ankara Radyosu Örneği. *idil*, 68 (2020 Nisan), s.645-655. <http://doi.org/10.7816/idil-09-68-05> .
- Çini Şimşek, D. (2018). Müzik İnkılabında Bir Uygulama; Musiki Muallim Mektebi’nden, Ankara Devlet Konservatuarı’na. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(82), s. 241-251
- Doğanarslan, E. (2008). *Koro Eğitiminin Çocuk Gelişimi Üzerindeki Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Egüz, S. (1991). *Toplu Ses Eğitimi I: Temel Konular*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Ersoydan, Y. M. (2009). *Çağdaş Türk Koro Müziği Dağarının Müzik Eğitimi Öğretmenliği Ana Bilim Dallarında Yer Alma Durumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

Ersoydan, Y. M., Karakelle, S. (2014). Türkiye'deki Koro Şeflerinin Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik Davranışlarının İncelenmesi. *SDÜ Arte - Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 7 (13), 31-52. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sduarte/article/download/5000040024/5000038859> adresinden 1 Mayıs 2023 tarihinde ulaşılmıştır.

Ertekin, S. (2007). *Türk Operası'nın Gelişim Süreci*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Müzik Bilimi Yüksek Lisans Programı, Ankara.

Gündoğdu, A. O. (2016). *Osmanlı/Türk Müzik Kültürü'nde Avrupa Müziğinin Yaygınlaşması Süreci ve Levanten Müzikçiler*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik ve Sahne Sanatları Anabilim Dalı Müzik Bilim Yüksek Lisans Programı, Ankara.

<https://www.youtube.com/watch?v=iz0tk55zXqc> 17 Mayıs 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Kaçmaz, D. (2011) *Yirminci Yüzyıl Türk Koro Müziğinde Ulusal ve Uluslararası Etkileşimler*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Müzik Eğitimi Bilim Dalı, Sivas.

Kahramankaptan, Ş. (2020). TRT Çoksesli Korosu 50. Yılı: Sevinsek mi, Üzülsek mi?, *Sanattan Yansımalar*, 17 Şubat 2020 -16:02, Güncelleme: 17 Şubat 2020 17:45. <https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/sefik-kahramankaptan/trt-coksesli-korosu-50-yili-sevinsek-mi-uzulsek-mi/2241/27.05.2023> tarihinde erişim sağlanmıştır.

Karnaval, İnternet Yayıncılığı. <https://karnaval.com/sanatcilar/el-nara-kerimova-16462> 27.05.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Mimaroğlu, İ. (1999). *Müzik Tarihi*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Musiki Dergisi İnternet Yayınları. *Müzed 2011 Ödülleri Kemal İlerici, Panayot Abacı ve Prof. Mustafa Apaydın'ın...* <http://www.musikidergisi.net/?p=2013> 27.05.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Özdemir, N. (2022). Ulusal Musikinin Öncü Cemiyeti: Ses ve Tel Birliği (1940-1972), *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Yaz 2022, 9-2. <https://doi.org/10.46868/atdd.234>

Özden, E. (2013). *Osmanlı'nın Musiki Okulları*, Rast Müzikoloji, cilt.1, sa.2, ss.17-29

Öztürk, O. (2010). *Şefin Koro İle İletişimi ve Şef Davranışlarının Koro Üyesi Algularına Göre Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Refiğ, G. (1991). *A. Adnan Saygun ve Geçmişten Geleceğe Türk Musikisi*. Kültür Bakanlığı/ 1357, Kültür Eserleri/ 176, Ankara.

Sağır, T., Zahal, O., Gürpınar, E. (2020). Cumhuriyetin Kuruluşundan İtibaren Türkiye'deki Müzik Kurumlarına Genel Bir Bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, VI(Özel Sayı), s.424-448. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/amader/issue/56876/774263>.

SANSEV. <https://sansevfest.com/istkorofest/> 20 Mayıs 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Sarıçiftçi, Ö. A. (2001). *Toplu Ses Eğitiminde Entonasyon Sorunu Ve Çözümünde Uygulanacak Yöntemler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Sarıçiftçi, Ö. A. (26 – 28 Nisan 2006). Denizlide Görev Yapan Müzik Öğretmenlerinin Lisans Dönemlerinde Okudukları Toplu Ses Eğitimi İle Koro Eğitimi Ve Yönetimi Derslerinde Öğrendikleri Bilgileri Meslek Yaşantılarında Ne Derece Uygulayabildikleri Üzerine Bir Araştırma Bildiri, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumunda* sunuldu, Denizli.

Say, A. (2012). *Müzik Tarihi*. (8. Basım). Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

TRT Arşiv (2021). *Türkiye'de İlk Radyo Yayını - Eşref Şefik*, 6 Mayıs 2021 <https://www.youtube.com/watch?v=weODm5dINAI> 17 Mayıs 2023 Tarihinde erişim sağlanmıştır.

- TRT Çoksesli (2020). *TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosu - 50. Yıl Özel Tanıtımı*, 6 Nisan 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=E4pbEdxa9t8> 17 Mayıs 2023 Tarihinde erişim sağlanmıştır.
- TRT Çoksesli Müzikler Daire Başkanlığı İnternet Sitesi. <https://www.trt.net.tr/coksesli-muzikler/> 17 Mayıs 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- TRT Dinle. <https://www.trtdinle.com/show/trt-ankara-radyosu-coksesli-korosu> 20 Mayıs 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu (2020). *TRT Hayatın Sesleri, Bahar Dingil- Nilüfer Tatman* 18.02.2020.
- TRT-3 (2020). *TRT Ankara Radyosu Çok Sesli Korosu 50 Yaşında*, Radyo Programı Dizisi, Yapımcı: Neşe Yenice, Sunucu: Ece Akyüz.
- Tunçdemir, İ. (2006). T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Devlet Çoksesli Korosu. AB Sürecinde Türk ve Dünya Müziği Arasında Çağdaş Bir Köprü, *Sevda-Cenap And Müzik Vakfı "Müzik Sanatımız ve AB Süreci" Sempozyumu Müzik Kültürümüz ve AB Süreci Oturumu*, Ankara.
- Turan, N. S. (2018). Erken Cumhuriyet Döneminde Ulusal Kimliğin Opera Sahnesinde İnşası- Özsoy, *Ahenk Müzikoloji Dergisi*, 2, s.1-30.
- Türker, E. (2021). Ankara Radyosu'nun Erken Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikalarındaki Rolü ve İşlevi (1941-1949), *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, s. 523-573.
- Türkmen, E., Özal Göncü, İ. (2018). Amatör Çocuk Korosu Üyelerinin Kodaly Yönteminin Koro Çalışmalarında Kullanımına İliştin Görüşleri. *Turkish Studies*, 13.10.
- Uçan, A. (1989). *Hunlar Öncesinden Günümüze Türk Müzik (Eğitimi) Tarihi (Ders Notu)*, G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü, Ankara, 1988-1989.
- Walter, M. N., Fridman E. J. N. (2013). *Shamanism: An Encyclopedia of World Beliefs, Practices, and Culture*, c. 1, Santa Barbara, California: ABC-Clio, 2004, s. 179.

Wiki, SCAMV, internet kaynağı, 23.05.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır. Bağlantı:
https://tr.wikipedia.org/wiki/Sevda__Cenap_And_M%C3%BCzik_Vakf%C4%B1.

Yazgan, T. (2016). Cumhuriyet'in Örnek Bir Kùltür Kurumu: Ankara Radyosu, *TRT Akademi*, Cilt: 01, Sayı: 01, Eğlence Endüstrisi Sayısı.

Yener, F. (2001). *Mùzik Kılavuzu*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001

Yener, Ö. (2006). *Muammer Sun' un Yaşamı ve Eğitim Müziğine Katkıları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Gùzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Mùzik Öğretmenliği Bilim Dalı, İzmir.

ETİK BEYANI

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez/Sanat Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez/Sanat Çalışması Raporunda,

- Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez/Sanat Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

...../...../.....

Elif Ceyda Sert

ORJİNALLİK RAPORU

Yüksek Lisans/Sanatta Yeterlik/Doktora Tezi/Sanat Çalışması Raporu Orijinallik Raporu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

Sanat Çalışması Raporu Başlığı: Cumhuriyet'in İlk Yüzyılında Çoksesli Koro Müziği ve TRT Ankara Radyosu Çoksesli Korosunun Türk Koro Müziğindeki Yeri

Yukarıda başlığı verilen Tez/Sanat Çalışması Raporumun tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
10.07.2023	44	62385	15.06.2023	%11	21290110486

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez/Sanat Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (10.07.2023)

İmza
Elif Ceyda Sert

Öğrenci No.: N19234449

Anasanat/Anabilim Dalı: Kompozisyon ve Orkestra Şefliği

Program (işaretleyiniz):

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
x			

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Prof. Metin MUNZUR

ORIGINALITY REPORT

Master's/Proficiency in Art/PhD Thesis/ Art Work Report Originality Report

HACETTEPE UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Title : The Choir Music In The First Century Of The Republic And The Place Of TRT Ankara Radio Polyphonic Choir In Turkish Choral Music

The whole thesis/art work report is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Smilarity Index (%)	Submission ID
10.07.2023	44	62385	15.06.2023	%11	21290110486

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (10.07.2023)

Elif Ceyda SERT

Student No.:N19234449

Department: Composition and Orchestral Conducting

Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
X			

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED
Prof. Metin MUNZUR

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezin/sanat çalışması raporumun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tez/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... yıl ertelenmiştir. (1)

Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

...../...../.....

Elif Ceyda SERT

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ay aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teziere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.